

Andreas Edwien

JESUS I KONFLIKT MED MENNESKE- RETTIGHETENE

Bør vi fremdeles betrakte nazareeren som et etisk forbilde, en moralsk og ideologisk autoritet? I svaret på spørsmålet påviser forfatteren at en vesentlig del av Jesu lære og holdning kommer i strid med FN's erklæring om menneskerettighetene: dens ledende artikler om menneskeverdet, de sosiale rettigheter, rettssamfunnet, demokratiet, fredssaken og det internasjonale samarbeidet.

*Jesus
i konflikt med
menneskerettighetene*

Andreas Edwien

Jesus i konflikt med menneskerettighetene

ØSTFOLD
FYLKESBIBLIOTEK

NBR-Depotbiblioteket
Postboks 278, N-8601 MO I RANA
Faks: 75 12 13 00 - Tlf.: 75 12 11 65
E-post: depot@nbr.no

I kommisjon hos
Human-Etisk Forbund
og Religionskritisk forlag.
Distribusjon for bokhandelen:
Forlagsentralen I/S, Oslo.

Trykk: Svendsby Trykkeri, Oslo

© Andreas Edwien 1979

ISBN 82-90269-01-3

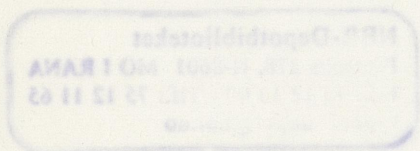
D.-mag

D

232

E

2. ex.

INNHOOLD

Forfatterens forord	7
Forord av Levi Fragell	9
I. INNLEDNING	11
Foran år 2000: Jesus som forbilde og autoritet? Kildespørsmålet. Kirkenes Jesus-dyrkelse tvinger til en for ham urettferdig konfrontasjon.	
II. POSITIVT OG NEGATIVT I JESU LÆRE OG HOLDNING	18
En rekke gode, til dels almengyldige leveregler i hans lære, sosiale og humanitære intensjoner i hans opptre- den. Men han ga moralen en dårlig motivering, og over- trådte sine egne bud.	
III. JESU MENNESKESYN OG SAMFUNNSIDEAL: FORBILLEDIG FOR OSS?	23
1. Jesu splittelse av menneskene i «onde» og «gode» ..	23
En uholdbar, etisk mindreverdige dualisme.	
2. Jesus stillet religiøse og sekteriske betingelser for den sosialt underlegnes oppreisning	24
Hans lære på tre avgjørende punkter uforenlig med en demokratisk sosialisme.	
3. Jesus godkjente slaveriet	28
Han tok ikke avstand fra slavelovene og brukte slave- riet som mønster for sin teologi.	

4. Jesus som talsmann for kvinne-diskriminering og mannshovmod	31
Han skjerpet den ekteskapelige nedvurdering av kvinnen og bestyrket mannsteologien.	
5. Jesus — et ideal for toleranse?	37
Han lanserte den autoritære intoleranses slagord.	
6. Jesus — et eksempel for det demokratiske rettssamfunn?	39
Hans samfunnsideal et diktatur med ham selv som autokratisk hersker. I denne rolle et forbilde for despoter.	
7. Jesus — et forbilde for fredssak og internasjonalt samarbeid? Og for natur- og miljøvern?	43
Hans voldsteologi og krigs- og undergangsprofetier gjør dyrkelsen av ham til en fare for verdensfreden. Og for naturvernarbeidet.	
IV. JESUS I KONFLIKT MED MENNESKERETTIGHETENE	48
Det gjelder alle ledende artikler i menneskerettighetserklæringen. De kristne kirker — ikke Jesus — har skylden for denne «kulturkollisjon». Jesus må nu tilkjennes sin menneskerett: retten til å bli betraktet som ikke ufeilbarlig, men som et menneske blant mennesker.	
MENNESKERETTIGHETSERKLÆRINGEN AV 1948	54
NOTER	62
Om bl. a.: Teologisk strategi for å unngå konfrontasjon med kritikken av Jesu lære og av persondyrkelsen av ham. — Og for å redde postulatet om hans oppstandelse. — Den såkalte «kristne sosialisme». — Visse tekstforfalskninger som Bibelselskapet begår. — Bruk av kvinner som forsvarere av hankjønns-teologien. — Og av kristne teologer til sensur av religionsdebatten. — Barneåret 1979: Grunnlovens § 2 uforenlig med erklæringen om barnets menneskerettigheter.	

FORORD I

Hensikten med de følgende sider er ikke å gi en generell vurdering av den historiske Jesus ut fra hans forutsetninger i sitt kulturelle og religiøse miljø, men derimot å avdekke den egenartede og alvorlige, etiske «kulturkollisjon» som er blitt følgen av at de kristne kirker fortsetter å rykke ham *ut* av hans historiske sammenheng for å gjøre ham til autoritet og forbilde for vår tids mennesker.

Jeg har konsentrert meg om en del framtrepende sider ved Jesu lære og holdning som kommer i særlig sterk konflikt med vår tids etiske idealer, slik disse har funnet uttrykk i den erklæring om menneskerettighetene som for 30 år siden ble vedtatt av De Forente Nasjoners Hovedforsamling. Og jeg har gjort det fordi kristendommens persondyrkelse av Jesus, dens autorisering og idealisering av ham og hans lære, står som en vesentlig hindring for å skape den nødvendige respekt for denne erklærings prinsipper. Dermed ønsker jeg samtidig å vise hvilken skjebnesvanger karikatur det er de kristne kirker tegner av nazareeren når de gjør ham til et overmenneske som er «oppstått fra de døde», som «lever i dag» og skal «komme igjen» — endog for å «dømme levende og døde».

Grensene for bokens tema framgår også av titelen på det foredrag som den i noe utvidet form gjengir: «Jesus — et etisk ideal for vår tid?», holdt i mai i år i Human-Etisk Forbund i Oslo og i høst gjentatt i noen av forbundets avdelinger i Vestfold og Østfold. Det er de akutte etiske problemer ved Jesus-dyrkelsen i *vår* tid — vårt århundre — boken tar for seg. Spørsmålet om hvorledes

europereens mer enn tusenårige Jesus-kultus i et vidt historisk perspektiv forholder seg til hans etiske kulturutvikling, lar jeg hovedsakelig ligge.

Når jeg forsvarer å behandle et ganske omfattende emne i en forholdsvis kortfattet bokform, er det fordi jeg mener å se behov for et mest mulig lettfattelig svar på den vanlige Jesus-propaganda og Jesus-idealisering og for et oversiktlig korrektiv til dens overfladiskhet og kritikk-løshet overfor historiske forhold og fakta. Boken har ellers sin bakgrunn i en inngående bibelkritisk analyse, som også vurderer Jesus i hans idéhistoriske og kulturelle sammenheng. Jeg henviser i så måte til framstillingen av det bibelske gudsbildes oppkomst og utvikling og Jesu plass i denne utvikling i min bok «Idékampen i det bibelske gudsbilde. Jesu forkynnelse i åndshistorisk lys» (1958). Forøvrig viser jeg til min undersøkelse og kritikk av de kristne kirkers generelle forutsetning om Jesu overhistoriske autoritet og ufeilbarlighet og av deres hovedpostulat om hans oppstandelse i «Dogmet om Jesus. Hvor mannen fra Nazareth tok feil» (4. utg. 1978). I «Er kristendommen en fare for verdensfreden?» (1977) har jeg søkt å vise at det foreligger en årsakssammenheng mellom kristendommens voldspregete mytologi og teologi og den militarisme som i dag setter sitt dystre preg på den kristne verdens folk, og truer med å utslette oss.

Desember 1978

Andreas Edwien

FORORD II

Human-Etisk Forbund inviterte samtlige prester og teologer i Oslo-distriktet til møtet i Universitetets Gamle Festsal, hvor Andreas Edwien i mai 1978 holdt sitt foredrag om Jesus som etisk ideal.

Til tross for at Andreas Edwien er kjent som en av de skarpeste kristendoms-kritikere i Norden, vakte arrangementet ingen interesse på kirkelig hold. Ikke en eneste teolog grep ordet i debatten etter Edwiens foredrag.

Hvorfor? Hvorfor har heller ingen teolog argumentert mot og forsøkt å gjendrive Edwiens kritikk av kirkens hovedpostulater i boken «Dogmet om Jesus»? Den selges nå i sitt fjerde opplag. Hvorfor har andre av Edwiens bøker og hans direkte spørsmål til teologene blitt ignorert år etter år?

Når foredraget om Jesu etikk herved er blitt trykket og alment tilgjengelig, vil en fortsatt taushet fra kirkens side nå kunne oppfattes som om teologene ikke *våger* å føre en livssynsdebatt i et åpent forum. Kristenfrontens kamp fra beskyttede posisjoner bak restene av våre åndelige middelalderborger føres riktignok både iherdig og listig. Men de spørsmål Andreas Edwien nå reiser er etter min mening så viktige at vi som står for et alternativt livssyn synes det er på høy tid å prøve *argumentene* mot hverandre — ikke makten.

De siste Gallup-tall viser at innpå halvparten av det norske folk ikke tror på fundamentale kristne dogmer. Hvis vi i det hele tatt ønsker en etisk kultur i fremtiden, er det ikke bare ønskelig, men påkrevet å drøfte de felles

etiske verdier vi kan bygge på. Verdier som både i vårt eget samfunn og globalt sett står over omdiskuterte religiøse dogmer. I denne sammenheng er Andreas Edwiens bidrag i denne bok av betydelig interesse. Det vil også kirkens svar være.

Levi Fragell

Formann i Human-Etisk Forbund

I. INNLEDNING

Runde årstall oppfordrer gjerne til å ta overblikk over tilværelsen eller historien. At vi nu nærmer oss år 2000 er imidlertid ikke den avgjørende grunn til at vi bør gjøre opp status i et større historisk perspektiv. Vi har livsviktige motiver for å klargjøre vårt forhold til denne legmannspredikanten, morallæreren og dommedagsprofeten fra antikkens verden, som vi slik har gjort til utgangspunkt for vår tidsregning. I størstedelen av dette tidsrom har vi europeere dyrket ham som ufeilbarlig ideologisk og etisk autoritet og ideal. I dag truer den kristne verdens folk nærmest med å begå kollektivt selvmord, og kanskje endog ta resten av menneskeheten med seg i fallet. Det er forlengst på tide at vi alvorlig spør oss selv hvilken sammenheng dette har med vår overleverte religion og dens autoritets- og idealdyrkelse:

Er Jesus fra Nazareth i vår tid anvendelig som forbilde, som «eksempel til etterfølgelse» for vår videre ferd inn i et nytt årtusen?

Når temaet er den historiske Jesus, må først noe sies om de historiske kilder. Jeg skal ikke si meget,

selv om svært mange Jesus-forskere anser det som et stort problem: Hvordan avgjøre hva vi i de foreliggende kilder kan legge til grunn når vi skal identifisere den historiske Jesus? Hva er «ekte» Jesus-ord, og hva har evangelistene på egen hånd tillagt ham av uttalelser — dette har man sett som hovedproblemet. Hvordan har et slikt problem kunnet reises av Jesus-dyrkerne selv? I de siste hundre år har kristne teologer skapt hele biblioteker av spekulasjoner over dette spørsmålet. Når jeg hevder at det er et forholdsvis lite problem, så er det fordi det er av stort sett *teologisk-dogmatisk* og ikke historisk art. Som *historisk* problem anser jeg det som enkelt og ikke vanskelig å løse.

Selvsagt er der en elementær del av evangelieforskningen som er av historisk grunnleggende verdi og betydning. Men forøvrig er jo saken den at de kristne kirker har et *uskrevet*, men fundamentalt dogme om Jesus, som formulert som et bud over alle kristne bud kan uttrykkes slik:

Du skal ikke si at Jesus tok feil.¹⁾

På bakgrunn av denne autoritære doktrine blir det ikke særlig merkelig at de kristne teologene har kunnet produsere hele berg av litteratur for å prøve å løse den stadig voksende konflikt mellom den historiske Jesus slik han ifølge våre eldste kilder faktisk var, og den overhistoriske, ufeilbarlige «Jesus» slik man synes han bør være. Dette problemet er naturligvis helt kunstig som «historisk» problem, en konstruksjon som har som sin mer eller mindre ubevisste hensikt å bevare Jesus som gud og fører, auto-

ritet og ideal gjennom tyve århundrer, og som derfor har måttet ty til stadig mer hardhendte midler for å få hans livs-, virkelighets- og samfunnsoppfatning til å stemme med vår egen. Midlene har variert fra den dristigste omtolkning til den mest lettsindige kildeskepsis, hvor man har utnyttet det faktum at Jesus selv verken skrev eller dikterte, og hvor man har sett rike muligheter for å omforme ham etter sin tids og sine formåls behov. Den moderne retning i teologien som har vært særlig aktiv på dette felt,²⁾ har bak evangelieskriftenes ord og bokstav — ved å overdimensjonere visse usikkerhetsmomenter — kunnet lage seg et slags spøkelsesbilde av Jesus som, likesom han som ifølge oppstandelses-legendene forsvant gjennom vegger og stengte dører for øynene på apostlene, også rett som det er forsvinner for øynene på bibelleseren gjennom ordenes og setningenes vegger og lukkede dører.³⁾

Jeg skal ikke bevege meg inn i en slik verbal spøkelsesverden, hvor ordene langt påvei opphører å være ord og hvor Jesus mer eller mindre opphører å være et menneske som kan identifiseres historisk, og hvor man i praksis så altfor lett — bevisst eller ubevisst — gir seg selve *historie-forfalskningen* i vold. Om de historiske kilder til vår viten om Jesus fra Nazareth skal jeg derfor her bare si dette:

For enhver nøktern historisk bibelforskning står saken slik at de tre eldste evangelier: Matteus, Markus og Lukas, gir et i alt vesentlig, tilstrekkelig pålitelig bilde av hans lære og opptreden. Og overfor enhver forutsetning om å anse Jesu tale som hen-

vendt også til oss, og enhver vurdering av spørsmålet om han kan eller bør stå som autoritet eller ideal for vår tid, kan vi med den beste samvittighet legge følgende prinsipp til grunn for vår kildevurdering:

Fordi Jesus selv valgte de tilhørere som etter hans vurdering og forutsetning var tilstrekkelig skikket til å overlevere hans lære, må vi se oss forpliktet til å respektere den måten han valgte å gjøre det på. *Overalt hvor ikke tungtveiende kildekritiske overveielser fører til et annet resultat, må følgelig enhver tvil om hvorvidt overleveringen er korrekt, avgjøres til de eldste kilders fordel.* Og jeg legger da dette kildesyn — med enkelte korreksjoner som det her ikke er nødvendig å gå nærmere inn på⁴) — til grunn for vurderingen.

På grunnlag av disse kilder kan den historiske Jesus identifiseres slik:

Som født av jødiske foreldre hvor faren må antas å ha tilhørt fariseernes parti eller bevegelse, var Jesus opplært i fariseernes og essenernes teologi.⁵) Bare herfra kan han ha overtatt den sterkt dualistiske verdens- og livsanskuelse og troen på en individuell oppstandelse etter døden. Fra de samme kretser fikk han også den egenartede forestillingen om at det eksisterte en messiansk engel, som skulle spille rollen som en slags visegud og ha en sentral funksjon ved opprettelsen av «Guds rike»: den såkalte «Menneskesønnen». Og da Jesus ble døpt av dommedagsprofeten Johannes, fikk han troen på sitt

kall ved at han oppfattet en ekstatiske opplevelse slik at denne engelen hadde tatt opphold i hans person og tok ledelsen over hans liv.⁶)

Vi vet i dag nok til å kunne konstatere at Jesus på tross av dette verken rokket ved tyngdeloven eller tidsdimensjonen, at han bare henvendte seg til sitt eget folk — og ikke engang til *bele* folket (jfr. Mt. 10:23), at han forbød hedningemisjon og derfor ville stått uforstående overfor vår kristne verdenskirke (Mt. 10:5, 15:24, jfr. Ap.gj. 10:45). Han opptrådte både som morallærer og dommedagsprofet, og han trodde verdenshistorien ville ta slutt før hans egen generasjon var gått i graven (Mrk. 9: 1, Mt. 10:23, 16:28, 24:34). Sine teologiske motstandere hadde han stor forakt for og truet dem med voldsom hevn (Mt. 23: 13—36). Mens en mindre gruppe tilhengere var bestemt til evig salighet, skulle resten av folket rammes av «evig straff». For noen vesentlig bedring av menneskenes jordiske kår hadde han ingen interesse og ville derfor stått helt fremmed overfor et dennesidig velferdssamfunn. Til gjengjeld drømte han om sin egen og sine utvalgte tilhengers framtidige, frydefulle tilværelse som engler i himmelen.

Ved konfrontasjonen av Jesu lære og opptreden med våre etiske idealer i dag, må jeg påpeke referansen for disse idealer. Jeg ser det som min oppgave her å sammenlikne hans syn på mennesket og samfunnet, historien og verden med våre prinsipper for demokrati, humanisme og demokratisk sosialisme,

med våre likestillingsidealer, med våre etiske grunnsetninger for rettssamfunnet, og med vår tro på internasjonalt samarbeid og fredelig sameksistens mellom folkene. Jeg finner det da riktigst å legge hovedvekten på prinsippene i menneskerettighets-erklæringen av 1948 (gjengitt bakerst i denne boken), fordi den i en sum gir uttrykk for noe av det beste som er tenkt og sagt om dette, og som det rår en utstrakt enighet om. Den er et resultat av kulturutviklingen som vi i alle fall ikke behøver å skamme oss over, bortsett fra at vi burde ha kommet fram til den på et langt tidligere tidspunkt.

Egentlig er det høyst urettferdig mot Jesus fra Nazareth å slik måtte konfrontere ham med idealer som — i en vesentlig annen kulturkrets enn den han levet i — har utviklet seg i løpet av de påfølgende to tusen år, og på dette grunnlag rette kritikk mot hans egen livs- og samfunnsoppfatning. Han henvendte seg jo ikke til oss, bare til en gruppe i sitt eget folk og sin egen generasjon. Ansvar for denne urettferdighet hviler derfor framfor alt på våre kristne kirker, som ved hjelp av sitt primære dogme om Jesu oppstandelse⁷) trekker ham med seg gjennom tyve århundrer og plasserer ham midt i vår egen tid med krav på underkastelse under hans autoritet. Derved tvinges vi så å si hver dag til en slik konfrontasjon. Ansvar ligger dermed selvsagt hos oss alle, vi som her til lands endog lar staten ved offentlig lovgivning autorisere Jesu teologiske og etiske ufeilbarlighet.

Når jeg i det følgende stiller meg sterkt kritisk til

en stor del av Jesu lære og holdning, så retter kritikken seg følgelig ikke mot ham, som selv utelukket vår generasjons eksistens og bare henvendte seg til landsmenn i sin samtid, men mot *vår* tids Jesuskultus.

II. POSITIVT OG NEGATIVT I JESU LÆRE OG HOLDNING

Først er det naturlig å peke på de positive sider ved Jesu etiske forkynnelse og virksomhet.¹⁾ Hevet over all tvil og diskusjon er at det i de eldste referater av hans lære fins en rekke verdifulle ideer, særlig i form av mange gode, til dels utmerkede og almengyldige leveregler. De fleste er samlet i den såkalte Bergpreken hos Matteus (kap. 5—7, jfr. Lk. 6: 20—49).

Jeg nevner hans innskjerping av de gamle jødiske bud om veldedighet og hjelpsomhet overfor fattige, nødlidende og andre sosialt underlegne (at hans veldedighetsbud ikke strekker til for å oppnå sosial rettferdighet, skal jeg komme tilbake til). Sentralt står hans nei til blodhevn mellom landsmenn, den såkalte talionsregelen om «øye for øye, tann for tann, liv for liv», og i denne sammenheng oppfordringen om å elske ikke bare «sin neste», men også «sin fiende». Herunder forbudet mot å slå i hjel, skjerpert til en advarsel også mot sinne og bruk av skjellsord, pålegget om å vise forsonlighet og evne til tilgivelse, om å søke forlik med sin neste før man trekker ham

for domstolen, og advarselen mot å dømme andre. Av ubestridelig etisk verdi er videre påtalen av offentlig reklame for gode gjerninger og religiøs fromhet, understrekingen av selvkritikkens betydning og verdi, og advarselen mot dennesidig materialisme og pengedyrkelse.

Ved siden av disse positive sider ved Jesu *moral-lære*, vil jeg nevne noen verdifulle trekk ved hans opptreden. Jeg tenker på hans mot til å følge sin overbevisning uten hensyn til øyeblikkets omkostninger, hans dristighet til brudd med etablerte oppfatninger og autoriteter, til å tale ikke bare Jerusalem og dens store teologer og religionspolitikere midt imot, men endog Moses selv, slik han gjorde med noen av sine: «Dere har hørt det er sagt, men jeg sier dere».² Sentralt står samtidig hans trøsteord til de små og fattige blant hans tilhengere i tilknytning til hans filantropiske virksomhet, framfor alt i form av helbredelser av syke — dette som vi må se som utslag av de beste sider ved hans personlighet, vi kan vel kalle det hans *humanitære og sosiale intensjoner*.

Nå vil sikkert noen si at vi her står overfor en så utmerket moral og en så overbevisende oppfølging av denne moral at vi bør betrakte morallæreren selv som et etisk ideal også for vår tid. Dessverre er det ikke på langt nær så enkelt.

Først bør man være oppmerksom på at de etiske prinsippene i disse leveregler ikke var skapt av Jesus. De utgjør en sentral del av jødisk etikk, hvor

Jesus — selv om han hadde stor sans for det beste i den, også tilførte den enkelte nye ting — hadde en rik kilde å øse av hos fremrakende morallærere i Israel³). Det kan også nesten alt sammenfattes i det gamle, enkle bud fra kanskje nærmere tusen år før Jesu tid: Elsk din neste som deg selv.⁴) Også budet om fiendekjærlighet har sin tydelige bakgrunn i eldre jødisk og ikke-jødisk litteratur, med røtter også i Moseloven (2. Mos. 23: 4—5). Klart er det imidlertid at morallæreren fra Nazareth gikk tilverks med større alvor enn samtidens teologer, det heter at folk undret seg fordi han «lærte med myndighet og ikke som deres skriftlærde». I så måte står Jesus godt forankret i Israels profettradisjon, de gammeltestamentlige profeter skilte seg nettopp ut ved å «lære med myndighet». Det gjelder også den *sosiale tendens* i hans forkynnelse, som særlig finner sitt forbilde hos store forgjengere som Amos og Jesaja, og jeg vil her også nevne den ukjente sosiale domsprofet i Henokboken, som er en så viktig kilde til Jesu lære.⁵)

Imidlertid har Jesu lære og atferd en rekke *andre* sider som stiller vårt tema om hans etiske autoritet og idealitet i et ganske annet lys.

Det første jeg vil påpeke er den — fra vårt synspunkt — *dårlige motivering* han gir sine ellers gode moralregler. Faktisk legger han en snever egoisme til grunn for dem. Han sier ikke til sine tilhørere at de skal vise denne omsorg og interesse for medmenneskers ve og vel for at man derved kan skape det gode

og trivelige samfunn på jorden. De skal *ikke* følge denne moral for å gjøre denne verden bedre, for å skape den fordragelighet og sosiale trygghet som kan føre til fred på jorden. Nei, det er hensynet til *en selv* og ens *hinsidige* skjebne som er avgjørende: man skal handle moralsk og tro på moralpredikantens guddommelige fullmakt for ikke å bli dømt og straffet av en lunefull og farlig «far i himmelen», dette er Jesu svake og meget primitive moral-motivering. En lang rekke av hans uttalelser vitner om dette (Mt. 5:12, 5:29—30, 6:18, 10:41—42, 16:27, 25:14—30, 25:40 og 46 o.m.fl.): Det er belønningen i himmelen hans troende lille skare skal satse på og straffen i Gehenna (helvete) de må strebe etter å unngå — ja, bedre enn å havne helskinnet i helvete, er det å hogge en hånd eller en fot av seg eller rive et av sine øyne ut.

I dag er dette en meget slett grunnvoll for etikken. Man må nærmest bruke Jesu eget bilde og si at det er å bygge den på sandgrunn, bl. a. fordi den knyttes til et verdensbilde og en psykologi som forskning og erfaringer har tvunget oss til å oppgi.

Og i virkeligheten har Jesus selv ved sin opptreden ufrivillig komme til å vise at et slikt *mytologisk* grunnlag for etikken savner objektiv bærekraft. Det lar seg ikke bestride at han selv på sentrale punkter dels grundig overtrådte sine egne moralbud, dels unnlot å trekke nærliggende konsekvenser av dem.

Det gjelder således hans advarsel mot å dømme «for at man ikke selv skal bli dømt». Få har dømt

utpekte, navngitte motstandere så hardt som Jesus. Hans krav på selvkritikk hos andre svekkes sterkt ved hans egen så å si totale mangel på selvkritikk. Han som under helvetes-trusler uttrykkelig forbød å bruke skjellsord som «ugudelig» — et ord som den gang rammet uhyre hardt⁶) — han brukte det selv på motstanderne og stilte dem «evig straff» i utsikt, endog ved å belaste dem ansvaret for «alt det rettferdige blod som er utøst på jorden» (Mt. 5:22, 23:17, 23:35).⁷) Forkynneren av budet om å «elske sin fiende» ga selv uttrykk for umiskjennelig hat til sine personlige motstandere (Mt. 23) bl. a. ved sine voldsomme straffetrusler — som han til sist rettet generelt mot enhver som ikke aksepterte hans autoritetskrav.

En slik motsetning mellom lære og liv, teori og praksis — som dypest sett springer ut av konflikten mellom etiske ideer og mytologiske forestillinger — har selvfølgelig sin hovedinteresse på det historisk-psykologiske plan. Betraktet som etisk autoritativ eller forbilledlig *må* den føre til alminnelig forvirring. Dette vil komme tydeligere fram når jeg nu går over til å se på Jesu forhold til de viktigste av vår tids etiske idealer.

III. JESU MENNESKESYN OG SAMFUNNS- IDEAL — FORBILLEDIG FOR OSS?

1. Jesu splittelse av menneskene i «onde» og «gode»

Først vil jeg feste oppmerksomheten ved Jesu generelle syn på mennesket. Kan dette tjene som et forbilde for oss? Som svar må jeg si at vi her står overfor den største *etiske skavank* ved hans livsoppfatning, nemlig hans dualisme i form av et skille mellom «onde» og «gode» mennesker. Forestillingen om et slikt skille hentet han ikke bare fra myten om syndfloden, som han betraktet som objektiv historieskrivning. Hans form for dualisme er i vesentlig grad av persisk opprinnelse.¹⁾ Jesus trakk skillet skarpt og uten nyanser av betydning: der var to menneskearter, en god og en ond, og denne splittelse gikk for ham så dypt at han ga den gyldighet for selve det «evige liv» han forutsatte etter døden (Mt. 12:33—35, 25:46). Jeg har derfor i en av mine bøker behandlet det under titelen «læren om de to sjeleraser», siden det dreier seg om en slags sjelelig «rasisme».²⁾ Når Jesus talte om gode trær som skulle bevares og dårlige trær som skulle hog-

ges ned, om hvete og ugress, om god og dårlig fisk, om «får» som skulle skilles fra «bukker», så siktet han nettopp til dette skarpe skille *mellom mennesker* (Mt. 7:17—19, 12:33, 13. kap., 25:31 flg.). De gode var «gudens sønner» og skulle bli borgere i hans rike, de onde tilhørte gudens motstander, Satan, Djevelen, og var derfor uten håp, uforbederlige, og skulle bl. a. utsettes for Gehennas tortur.

Det bør være selvsagt og nærmest hevet over diskusjon at vi i dag må ta skarpt og klart avstand fra dette primitive menneskesynet. Overhodet å tale om to slags mennesker, sjelelig sett, er etisk og psykologisk fullstendig uholdbart.

2. Jesus stillet religiøs-sekteriske betingelser for den sosialt underlegnes oppreisning.

Jesu forhold til fattige og sosialt underlegne mennesker må naturlig nok bli et av våre hovedspørsmål. Er han et hensiktsmessig forbilde for sosialdemokrater eller sosialister? En demokratisk og humanistisk sosialisme har et bredt program overfor alle grupper av sosialt undertrykte i et samfunn. Først og fremst gjelder det de økonomisk underlegne klasser generelt, de fattige. Den gode sosialist tror på og arbeider for deres oppreisning til størst mulig økonomisk utjevning og likestilling mellom menneskene. Og han stiller ikke ideologiske betingelser for denne oppreisning: de fattige har krav på den uten hensyn til sine religiøse eller ideologiske holdninger. Han henlegger

framfor alt ikke sitt mål til et hinsidig eksistensplan, men anser det mulig å nå her på jorden innen overskuelig tid gjennom målbevisst politisk og sosial innsats ved demokratiske midler. Kan ikke f. eks. den skandinaviske sosialdemokrat eller demokratiske sosialist hevde at erfaringen hittil et godt stykke på vei har gitt ham rett i sin optimisme?

Det Jesus har til felles med sosialisten er hans tydelige følelser av solidaritet med en gruppe økonomisk og kulturelt underlegne mennesker i sitt folk, og ønsket om å hjelpe dem opp av fornedrelsen. Men han avviker skarpt fra den demokratiske sosialismes program på hele *tre* måter: For det første trodde han ikke på verdien av en økonomisk utjevning mellom klassene, og nøyet seg med for det dennesidige samfunn å innskjerpe plikten til en viss privat fattighjelp (Mt. 5: 42, jfr. Lk. 19: 8—9).³) For det andre stillet han religiøse, sekteriske betingelser for den fattiges oppreisning. Og for det tredje mente han denne oppreisning ikke skulle finne sted på jorden, men først i hans hinsidige ideal-samfunn: «Guds rike».

Sosialisten sier: dere som er fattige har rett til samme andel av jordens rikdommer som andre mennesker, men dere må organisere dere og selv kjempe for deres rett til oppreisning her og nå. Jesus sa noe helt annet til sine tilhengere: dere bør forbli fattige og nøye dere med det nødvendigste. Dere skal ikke strebe etter mer, men tvert om avstå fra å samle dere skatter på jorden. Skatter skal dere samle dere «i

himmelen, hvor verken møll eller rust tærer, og hvor tyver ikke bryter inn og stjeler» (Mt. 6: 19 og 24). Paulus var rimelig nok enig med ham da han sa: Når vi har mat og klær skal vi nøye oss med det (I. Tim. 6: 8). De fattige, sa Jesus, vil alltid finnes på jorden (Mrk. 14: 7). Sosialisten sier derimot: vi skal avskaffe fattigdommen på jorden — den er rik nok til det.

Det som følgelig her kjennetegner Jesu holdning — og her står vi ved hans umiskjennelige diktator-tendenser — er at hans personlige ambisjoner som messias og ideologisk fører har dominert så sterkt over den *sosiale* intensjon at han har stillet religiøs-ideologiske betingelser for den fattiges oppreisning.⁴⁾ De var de som bøyde seg for hans autoritet — og som han selv fant verdige — som skulle «frelses». Og *det* var i hans øyne bare en liten del av Israels proletariat. Vanlig oppfatning den gang var at de frelsesverdige bare omfattet høyst en promille av folket.⁵⁾ «Mange er kallet, men få er utvalgte» — slik uttrykte Jesus den *religiøse kvalitetsprøving* av de som skulle utsorteres til hans sekteriske himmelrike (Mt. 22: 14).

Fordi Jesus påla den *fattige å forbli i sin fattigdom*, og samtidig holdt en dør åpen til gudsriket også for den rike mann (Lk. 18: 27), derfor måtte hans «evangelium» bli *en meget hensiktsmessig ideologi for det kapitalistiske klassesamfunnet*.⁶⁾ — Den såkalte «kristne sosialisme» er derfor en av vår tids besynderligste og mest selvmotsigende ideologiske krysninger.⁷⁾ Jesu program kan ikke løse den sosiale

urettferdighets problem fordi det ikke bygger på de *etiske likeverdsprinsipper* som er demokratiets forutsetning. I den religiøs-ideologiske kvalitetsvurdering av mennesker som Jesus proklamerte, og hvor han splitter dem i «onde» og «gode», i verdiløse og frelseverdige, *svikter selve fundamentet under respekten for menneskeverdet*, og dermed det etiske grunnlaget for den humane sosialisme, for «sosialismen med det menneskelige ansikt». ⁸⁾

Til gruppen av sosialt underlegne hørte også de syke og handikappede, den gang i langt større utstrekning enn i dag. Og noen vil utvilsomt framheve Jesus som det store humanitets-ideal p.g.a. hans sykdomshelbredelser. Sikkert er at dette vitner om humanitære interesser som langt fra var vanlige på hans tid og i hans miljø, hvor sykdom i stor utstrekning simpelthen ble betraktet som Jahve's velfortjente avstraffelse for synd. Jesus så mere på sykdommene som et verk av Satan og de onde ånder, og hadde derfor større tro enn vanlig på muligheten av å helbrede. Men dermed unngikk han heller ikke å stille nettopp *religiøse, sekteriske* betingelser for helbredelsen: «Din tro har frelst deg» (f. eks. Mrk. 5:34, 10:52, jfr. Mt. 13:58).

Også i denne sammenheng har Jesus avslørt sine sterkt sekteriske tilbøyeligheter. Da en «hedensk» kvinne ba ham om hjelp til sitt syke barn, la han for

dagen en ganske grov sjåvinisme ved å avvise henne *fordi hun var utlending*. Her var altså ikke en gang «troen» nok, hun måtte tilhøre det «utvalgte folket». Bare ved at hun overfor nazareeren og hans landsmenn fornedret seg til hundens nivå — et dyr man den gang så på med stor forakt — oppnådde kvinnen å få hjelp av Jesus (Mt. 15: 21—28).

På dette område har vi også nylig fått anskuelser-undervisning i hvor galt det går når Jesus-troende i dag skal prøve å gå i hans fotspor. I *Jesu* miljø var som jeg påpekte, «demonutdrivelsen» et visst *positivt framskritt* fordi den var et skritt bort fra sykdomsfatalismen: sykdommer påført av «onde ånder» ansås lettere å helbrede enn om Jahve selv hadde stått bak dem. Siden den tid har vi som kjent gjort nye og revolusjonerende framskritt i vår viten om sykdommene og deres årsaker. De som derfor i dag forsøker å kopiere Jesu demonutdrivelser og dermed kolliderer med moderne sykdomsbehandling, avslører hvor umulig det er slik å rive ham ut av hans tid, miljø og forestillingsverden og gjøre ham til et forbilde i dag.

3. Jesus godkjente slaveriet.

Både i antikken og i Europa og Amerika fram til 18-hundre-tallet ble som kjent *slaveriet* sett på som en naturlig og nødvendig institusjon i samfunnet. Selv framstående greske filosofer kunne betrakte de

frie menn og slavene som nærmest to forskjellige menneskearter.

Moseloven gir — som så mange andre gamle lover — et anskuelig bilde av forskjellen på menneskeverdet hos den fribårne mann og slaven: slaven var å betrakte som en eiendomsgjenstand, en ting som ble kjøpt og solgt og taksert etter alder, slitasje, utseende osv. Mens det var dødsstraff for drap på en fri mann, ble mord på en slave mildt straffet, f. eks. med en pengebot (2. Mos. 21: 2—21).⁹) Slo man en trelle bare halvt i hjel og han fremdeles levde etter et par dager, var handlingen ikke straffbar. Slaver av fremmed opprinnelse ble nærmest likestillet med kveg. Israelittiske trelle ble imidlertid vurdert noe høyere av Moseloven, idet den sikret dem rett til frigivelse etter seks år. Loven anbefalte derfor at man skaffet seg trelle fra hedningefolkene (2. Mos. 21:2, 3. Mos. 25:42—46).

Det er helt åpenbart at Jesus har godkjent denne retten til å holde andre mennesker som slaver.¹⁰) Det finnes ikke antydning til at han har oponert mot dette barbariske menneskesynet, eller lagt for dagen noen interesse for bedring av slavenes kår. Han taler gjentatte ganger om slavens stilling og rolle uten ringeste motforestillinger (Mt. 24: 45 flg., 25: 14 flg., Lk. 16: 13).¹¹) Ja, det synes tydelig at han endog har godkjent slaveeierens rett til å drepe en ulydig slave (Mt. 24: 50). Det kan være naturlig å se dette i sammenheng med at Jesus («barnevennen») også aksepterte — ja, innskjerpet — dødsstraffen for særlig uskikkelige barn (Mrk. 7:10).¹²

Jesus og Paulus har følgelig vært enige om slaveriets berettigelse. Paulus understreker at

«slavene skal være lydige mot sine herrer og rette seg etter dem uten å si dem imot» forat de dermed «kan være en prydz for sin frelsers lære» (Tit. 2: 9—10).

Ja, Paulus oppfordrer uttrykkelig både herrene og slavene til å gjøre sitt for å opprettholde slaveriet. Både herrene og deres trelles skal «bli på den plass de hadde «da de ble kristne (1. Kor. 7: 20—24, kfr. 1. Tim. 6: 1—2, Ef. 6: 5—9, Kol. 3: 22 flg.).¹³) Her har han ikke misforstått Jesus, for «frelserens lære» har bekreftet sin godkjenning av slaveriet ved bl. a. å benytte forholdet herre-trell *som modell for forholdet mellom gud og mennesker*. Det gjelder flere av hans liknelser (se særlig det 18., 24. og 25. kap. hos Mt.).

Med dette har Jesus låst denne primitive menneskevurdering fast til selve sitt teologiske system. Det vil være utelukket at Jesus slik kunne ha brukt slaveriet som et hovedmønster for sin teologi, hvis han ikke rent etisk godkjente denne grove og simple misbruk av mennesker som riktig og innstiftet av guden selv.

Heller ikke de senere kristne kirker har misforstått dette, men gjort utstrakt anvendelse av «Guds ords» ja til slaveriet. I hele middelalderen holdt således kirkene og klostrene selv tusenvis av slaver, som i de kirkelige lovbøker og regnskaper var bokført på linje med andre formues- og salgsgjenstander.

Jesus — vår statsreligions «Gud» — legger altså her for dagen en for oss etisk fullstendig uholdbar innstilling til menneskeverdet.

4. Jesus som talsmann for kvinne-diskriminering og mannshovmod.

Er Jesus i sin lære og holdning til *kvinnen* et ideal for hennes frigjøring — til menneskelig likestilling med mannen? Kristne kvinner og kvinnelige teologer som synes å ville gå inn for slik likestilling, ser seg henvist til å måtte påstå dette. «Gudsfrykt med nøysomhet er en stor vinning», sier Paulus (1. Tim. 6: 6). Og det er virkelig noe tragisk over den nøysomhet kvinnene viser i sin fortvilte leting etter ord av Jesus og Paulus til sin støtte.¹⁸⁾ Troen på Jesu autoritet og idealitet er så inngrodd at man har tatt det for gitt at han også i sitt kvinnesyn rager høyt over sin samtid. Dette er påny en stor misforståelse. La oss se litt på det man har henvist til:

Etter datidens jødiske rett hadde mannen uinnskrenket adgang til etter ønske å forlange skilsmisse, hustruen bare i helt spesielle tilfeller.¹⁴⁾ Jesus stemplet helt og holdent skilsmisse som umoralsk og syndig (Mrk. 10: 9—12). Men siden skilsmisseforbudet dermed også rammet mannen, innførte han — blir det hevdet — likestilling mellom mann og hustru i ekteskapet.

Dessverre, her glemmer man at kvinnens rettstilling på Jesu tid nærmet seg slavens, et faktum Jesus ikke interesserte seg merkbart for. Nesten som en

kamel eller et esel ble hun solgt til den mann *faren* — ofte etter avtale mellom begge fedrene — ønsket som svigersønn. Hvis faren trengte kontanter før datteren kom i gifteferdig alder, kunne han selge henne som trell, og hun hadde da etter loven ikke rett til å tjene seg fri slik som mannlige treller av israellittisk herkomst. (2. Mos. 21: 7). Uten adgang til å velge sin ektemann var kvinnens nesten eneste mulighet for å komme fri fra et kanskje utålelig samliv med en påtvunget mann: å bevege ham til skilsmisse. Ved sitt forbud gjorde Jesus følgelig kvinnens stilling enda mer ufri enn før, siden det låste henne fast i et på forhånd ufrivillig forhold. Og i betraktning av at den fraskilte hustru den gang hadde en meget vanskelig sosial stilling, la Jesus ytterligere sten til kvinnens byrde ved å stemple det som «ekteskapsbrudd» hvis hun giftet seg påny — det var brudd på det «Gud har sammenføyet» (Mrk. 10: 12).

For ektemannen ville derimot Jesu skilsmisseforbud ikke by på store problemer, for han kunne — og det ble klart nok akseptert av Jesus — kjøpe seg en annen, tredje eller fjerde hustru, eventuelt en trellkvinne til halv pris (jfr. 2. Mos. 21: 7—10).¹⁵⁾

Ved hustruens utroskap kunne mannen kreve henne henrettet, men det var øyensynlig få rabbier på Jesu tid som anbefalte en så drastisk reaksjon.¹⁶⁾ Antakelig gjorde heller ikke Jesus det, skjønt episoden om ekteskapsbrytersken er noe historisk tvilsom. Den gir i beste fall en antydning av at Jesus var mer moderat i synet på kvinnens stilling enn de aller

strengeste teologiske kretser på hans tid.¹⁷⁾ Forøvrig er det naturligvis et langt skritt fra å si nei til dette grove utslag av kvinnediskriminering til å gå inn for likestilling mellom kjønnene.

Hvis vi som et tankeeksperiment skulle kunne ha ansett Jesu holdning som et forbilde for slik likestilling, så måtte han ha opptrådt på følgende måte:

Om han ikke hadde valgt en kvinnelig medmessias ved sin side, måtte han i alle fall ha tilkjennegitt det syn at en kvinne kunne representere guden på en minst like fortrolig måte som han selv. Han måtte med andre ord ha gjort «menneskedat-teren» til en like gangbar messias-titel som «menneskesønnen». Og i stedet for å la sin venninne Maria bare få lov til å sitte ved sine føtter og lytte til hans mannlige visdom, måtte han — f. eks. etter å ha tatt oppvasken for Martha — ha valgt de to søstrene samt fire andre kvinner til *apostler* ved siden av seks mannlige.¹⁸⁾

I en slik rolle måtte Jesus samtidig ha gått inn for full likestilling i sin teologi ved å ta avstand fra tidens ensidig maskuline gudsbetegnelser som «Herren» og «Faderen». For ved i monoteismens navn å gjøre verdens *eneste* gud til en mannsperson, ble mannshovmodet skrudd atskillig høyere opp enn ellers.¹⁹⁾ Som modell for guden i sine liknelser måtte Jesus da også ha unngått den ensidige bruken av mannroller: konger, slaveeiere og patriarkalske familiefedre — og benyttet like meget feminint pregede symboler og begreper.

Foruten denne *teologiske* likestilling mellom kjønnene måtte Jesus ha gått like konsekvent inn for den *sosiale* likestilling ved å ta klart avstand fra *alle* kvinnediskriminerende lover. Han måtte da ha sagt noe han ikke sa: Dere har hørt Moses har sagt: en mann har rett til å selge sin datter som hustru eller trell osv. Men jeg sier dere Han måtte ha gitt kvinnen samme rett til valg av ektefelle som mannen, samme rett til skilsmisse ved *mannens* utroskap, og han måtte ha forbudt flerkoneriet osv.²⁰)

I stedet for å la sønderknuste kvinner gråte angerstårer ved sine føtter over å ha brutt de diskriminerende lover hvori datidens menn holdt sine kvinner i fangenskap, måtte Jesus selv ha grått angers-
tårer *på sitt hovmodige kjønns vegne* over dets barbariske kvinne-undertrykkelse. Så langt mitt tankeeksperiment.

Jesu syn på kvinnen som en mindreverdige person i forhold til mannen kommer etter mitt skjønn særlig anskuelig til uttrykk i noe han skal ha sagt ifølge Thomasevangeliet. Apostelen Peter skal en gang ha bedt Jesus sende Maria Magdalena vekk med den begrunnelse at kvinnene ikke var verdige til det evige liv.

I sitt svar bekrefter Jesus Peters oppfatning av mannen som privilegert til «evig liv», men han åpner en mulighet for Maria ved å si følgende:

«Se, jeg skal lede henne så jeg gjør henne til mann, forat hun også kan bli en levende ånd i

likhet med dere menn, for enhver kvinne som gjør seg selv til mann, skal gå inn i himmelens rike». ²¹)

Det er ingen grunn til å betvile at dette er et autentisk Jesus-utsagn. Det er sannsynlig at han hadde nettopp dette syn på forholdet mellom mann og kvinne, selv om det formodentlig var for upassende til å ta med i de av kirken autoriserte evangelier. For egentlig fulgte det naturlig av at Jesus likesom sitt folk gikk ut fra at det første menneske — Adam, «Guds sønn» — var en mann, og at kvinnen var dannet av en av hans mindre viktige legemsdeler, og for hans skyld. (Av denne oppfatning kan vel også polygamiet utledes: det måtte flere kvinner til for å oppveie en manns verdi). At mannen således fra først av var skapt til å leve uten kvinnelig selskap, dvs. at kvinnen opprinnelig så å si gikk opp i mannen Adam, som en mindre del av ham, kan stemme med at kvinnen — for igjen å komme til Paradiset — måtte bli «mann», dvs. gå tilbake til sitt mannlige opphav for å bli skikket til det «evige liv».

Dette er i godt samsvar med det faktum at *Jesus omtaler de utvalgte som mannspersoner: de er «Guds sønner»*. Han supplerer aldri dette med uttrykk som «Guds døtre», og bruker heller ikke fellesbetegnelsen «Guds barn» om de som skal bli borgere i hans himmelrike. ²²)

I sitt ulykkelige håp om at kristendommens gud tross alt er på deres og på likestillingens side, klammer de kvinnelige teologer og kristne kvinnesakskvin-

ner seg til noen ord av den andre av sine store motstandere i Det nye testamente: den «oppstandne» mann fra Nazareths apostel, Paulus:

«Dere er alle Guds sønner ved troen på Kristus Jesus . . . Her er det ikke jøde eller greker, slave eller fri, mann og kvinne. Dere er alle ett i Kristus Jesus» (Gal. 3: 27—28).

Skulle Paulus her — midt i sin ellers systematiske fornedring og ærekrenkelse av kvinnen i forhold til mannen — plutselig ha gitt henne en redningsplanke? Så ubetenksom og inkonsekvent var han ikke. Setningen som her alltid blir sløffet, er vesentlig: For Paulus som for Jesus er alle troende «Guds sønner», ikke bare mannen, men både «mann og kvinne». Også kvinnene skal altså gå opp i dette høyere, religiøse *hankjønnsbegrep*, fellesbetegnelsen for Gudsrikets borgere: «Guds sønner».²²) Paulus har følgelig (likesom Jesus, se ovenfor), gått ut fra at kvinnen for å oppnå «evig liv» måtte forvandles til «mann» og «bli til en levende ånd i likhet med dere menn». Like lite her som ellers har Paulus forkynt noen horisontal *likestilling* mellom kjønnene, men derimot en *vertikal enhet* mellom dem! (Også ifølge Jesus skulle det være *rangforskjell* i himmelen, noen gudssønner var «store», andre var «små», jfr. Mt. 5: 19). Hvorledes Paulus mener de to kjønn er «ett i Kristus», i *mannen* fra Nazareth, har han forklart meget tydelig et annet sted:

«Jeg vil dere skal vite at Kristus er enhver manns hode, mannen er kvinnens hode, og Kristi hode er Gud.» (1. Kor. 11: 3).

Også her har Paulus utvilsomt truffet Jesu oppfatning godt. Etter dette var kvinnen selv «hodeløs», og bar til gjengjeld hele tre mannspersoner på sin hals.

5. Jesus — et ideal for toleranse?

Toleransen begynner å bli en eksistensbetingelse for oss under det voksende samkvem mellom nasjoner, raser, religioner og kulturer. Var Jesus tolerant — overfor mennesker av en annen tro, en annen religionsoppfatning, — så tolerant at han er et eksempel til etterfølgelse i dag?

Spørsmålet kan kanskje ved første øyekast synes noe komplisert. Det kan jo se ut som han på flere måter var talsmann for større toleranse *i sitt miljø*, særlig overfor de meget dominerende og strenge fariseere som skilte så skarpt mellom riktig og gal gudsdyrkelse og voktet religionen med detaljerte og spissfindige påbud og forbud. Men den måten Jesus angrep dem på for dette, gjør hans toleranse svært relativ. For ved sitt hat ikke bare mot «fariseerne og de skriftlærde» (Mt. 23. kap.), men utvidet til alle som ikke aksepterte *hans* krav på guddommelig autoritet, slo intoleransen tilbake på ham selv og ble til lydig-hetskravets og den messianske fordrings intoleranse. En rekke av den autoritære intoleranses mest frastøtende slagord er formulert av Jesus:

Den som ikke er med meg, er mot meg. — Den som ikke samler med meg, han splitter. — Den

som fornekter meg for menneskene, skal også jeg fornekte for min far i himmelen. — Den som er ulydig mot Sønnen, skal ikke se livet, men Guds vrede blir over ham. — Disse fiendene mine som ikke vil ha meg til konge skal slaktes ned for mine øyne kastes ut i mørket utenfor hvor de gråter og skjærer tenner. (Mt. 12:30, 10:33, Jh. 3:36, Lk. 19:27, Mt. 8:11).

Det voldsomme og barbariske i denne intoleransen kulminerer i forestillingen om Gehenna, torturkammeret for de «ugudelige» og motstanderne som Jesus etter en pålitelig overlevering gjentatte ganger truet med.²³⁾

Religionshatet, religionsforfølgelsen, ideologihatet og rasehatet måtte derfor følge i kjølvannet til den kristne hedningekirke som gjorde Jesus til «Gud» og «Guds enbårne Sønn». I denne rolle ble Jesus såvel antisemittismens far framfor noen, som de ikke-kristne hedningers svøpe.²⁴⁾ De kristne kulturimperialistene og krigerske, hvite kolonistene gikk til sitt verk med god samvittighet, til ære for ham de hadde gjort til sin gud og som i deres «hellige skrift» befalte å slakte vantro fiender ned. Hitler og hans menn, som fullbyrdet den europeiske antisemittisme etter nærmere to årtuseners jødehat under de kristne kirkers ledelse, kunne bruke ord av Jesus som argumenter for jødeutryddelsen (f. eks. Mt. 8: 12, Lk. 19: 27, Jh. 8: 44 m. fl.).

6. Jesus — et eksempel for det demokratiske rettssamfunn?

I denne forbindelse vil jeg stille spørsmålet om Jesus i sitt samfunnssyn kan tjene som ideal for det demokratiske rettssamfunn, altså for det vi enten anser vårt samfunn for å være, eller i alle fall prøver å gjøre det til. Selv om svaret vel nu begynner å avtegne seg, vil jeg utdype det litt nærmere. Det er ikke minst viktig i et land som fremdeles i sin grunnlov *statsautorerer Jesu ufeilbarlighet*. Det bør være en rimelig overensstemmelse mellom synsmåtene til en slik autoritet og vårt rettssamfunns etiske prinsipper.

Først vil jeg kort nevne disse etiske grunnsetningene for den demokratiske rettsstaten: Fundamentalt er dette at ingen skal dømmes uten etter dom felt av uavhengige domstoler. De lovbestemte straffereaksjoner skal samtidig fratras enhver hevnekarakter og gis et humannt innhold og et oppdragende siktemål. Og lovene skal gis av en folkevalgt forsamling og kunngjøres på en forsvarlig måte. I det styresmaktene skal velges på grunnlag av alminnelig stemmerett og frie valg, skal minoriteter og opposisjonelle ha full meningsfrihet, ytringsfrihet, organisasjonsfrihet osv. Ingen skal diskrimineres på grunn av tro, religion, politisk oppfatning, kjønn, rase osv.

Også Jesus hadde sitt samfunnsideal: han kalte det «Guds rike» eller «himmelriket». Det skulle opprettes på et slags overjordisk, halvmaterialistisk

eksistensplan og avløse menneskenes tilværelse og historie på jorden.²⁵) Og dette skulle skje allerede *innen hans egen generasjon*, samtidig som jorden skulle ødelegges i en verdenskatastrofe (Mrk. 9: 1 og 13. kap., Mt. 10:23, 16:28 og 24. kap.). Siden det ikke gikk slik som han trodde og spådde, den gang troen skulle kunne flytte berg, er det rimeligvis ingen grunn til å vente på hans gudsrike to, tre eller fire tusen år etter at hans egne spådommer slo feil. Mitt spørsmål her blir derfor om hans utopiske forestillinger om sitt rikes opprettelse og styreform kan ha noen *etisk verdi som forbilde* for våre egne samfunn.

Vi må da konstatere at Jesu idealstat savner ethvert preg av demokrati. Den er et teokrati og autokrati hvor borgerne skulle være en spesielt utvalgt gruppe religiøse elite-mennesker som Jesus selv aktet å plukke ut. Det er grunn til å understreke at det dreiet seg om en *religiøs elite*, etter som det var dens *ideologiske* holdning og ikke dens moralske fortrinn som skulle være avgjørende. Det utslagsgivende kriterium for utvelgelsen skulle simpelthen være holdningen *til ham selv*, den enkeltes tro på hans fullmakt fra en allmektig, høyeste gud og lydige underkastelse under hans krav på autoritet som rikssjef (Lk. 19:27, Mt. 10:14, 12:30, 22:11—14, 25:40, Mrk. 9:41, Jh. 3:36 o.m.fl.).²⁶) Det følger av dette at styreformene skulle være ekstremt diktatorisk og eneveldig. Under sin jordiske virksomhet til forberedelse av himmelstatens opprettelse opptrådte Jesus samtidig både som lovgiver, anklager og dommer, og han mente han ytterligere ved historiens slutt skulle

innta plassen som gudsríkets øverste dommer på grunnlag av disse lover han selv hadde gitt. Altså rettsfunksjoner samlet på en hånd, som den demokratiske rettsstat setter sin heder og ære i å skille best mulig fra hverandre og fordele på innbyrdes uavhengig instanser. Selve regjeringsmakten, som han skulle utøve på vegne av sin far — den høyeste guden, skulle han allikevel øyensynlig dele med sine tolv apostler, siden han ga dem løfte om plass på tolv troner som herskere over Israels tolv stammer (Mt. 19: 28). Men at diktatoren — uten innblanding av et parlament — utdeler minister-taburetter til sine trofaste venner og lydige partifeller er ikke noe nytt i diktaturets historie.

Det ytterst vilkårlige og despotiske ved denne himmelstatens opprettelse viser seg bl. a. ved at Jesus ikke tok det nøye med sine lovers kunngjøring, noe som ellers er fundamentalt for rettsstaten. Han anså det tilstrekkelig å gjøre lovgrunnlaget for menneskenes framtidige skjebne — i himmel eller helvete — kjent rent muntlig for folk som tilfeldigvis kom forbi og stanset for å høre på ham. Og han sendte også sine framtidige «ministre», apostlene, ut for å proklamere riket på den samme vilkårlige måte. Byer som ikke tok vel imot dem, ble på forhånd truet kollektivt med voldsomme straffer (Mt. 10: 15), skjønt altså Jesu straffelov overhodet ikke ble gjort alminnelig kjent for borgerne.

Som jeg har antydnet skulle Jesu teokratiske rike være en slags mannsstat, idet kvinner som skulle oppnå borgerskap utvilsomt måtte forvandles til en

slags menn.²⁷) Jeg sier «en slags» fordi Jesus presiserer at det dreier seg om nærmest kjønnsløse individer, siden forplantningen skulle opphøre. Ekteskap og barneavl skulle ikke forekomme, borgerne skulle leve sitt «evige liv» uten generasjonsskifte (Mrk. 12: 25).

Motstand eller protester mot Menneskesønnens rolle som øverste hersker ville ikke bli tålt. De som ikke aksepterte hans maktkrav og viste lydighet mot hans lover, de skulle fjernes av hans politiengler og sendes til rikets konsentrasjonsleir for avstraffelse og tortur: Gehenna (f. eks. Mt. 13:42 og 49, 18:34—35, 25:46). I disse spesielle forestillinger — som var mer av hedensk enn av jødisk opprinnelse, opptrådte Jesus som en verre despot enn historiens mest beryktede voldsdiktatorer.

Dermed vil det være unødvendig å spørre om dette kan eller bør tjene som noe slags samfunnsideal for oss. Tvert om er det grunn til å hevde at demokratiet bare er en tynn ferniss hos de folk som fremdeles lar seg indoktrinere i denne autoritære voldsideologi.

Jesu forestillinger og profetier om opprettelsen av sin idealstat er — og har vært — *et forbilde for diktatorer og despoter*. Den som spør hvorledes en Stalin og en Hitler kunne oppstå i det «kristne» Europa, *vil finne hovedforklaringen her*. De er begge ektefødte barn av Europas autoritære, totalitære ideologi: kristendommen.²⁸)

Jesus selv har naturligvis ikke kunnet ha det demokratiske rettssamfunn som forbilde for sin gudsstats struktur. Hans forbilde var i prinsippet oldtidens autokratiske diktaturstater og eneveldige despotier.²⁹⁾ Disse statene med sine «gudssønner» på tronen var nettopp karakterisert ved at selvherskeren opptrådte med fordring på å ha sin avgjørende fullmakt fra den øverste guden, mer enn fra det folket han forlangte å herske over.

7. Jesus — et forbilde for fredssak og internasjonalt samarbeid? Og for natur- og miljøvern?

Til sist vil jeg stille det spørsmål jeg anser som det viktigste i denne sammenheng: Er Jesus-dyrkelsen med den tilhørende idealisering av hans menneskesyn og historieoppfatning til gagn for det livsnødvendige arbeidet for fred og avspenning mellom nasjonene, i dag i en situasjon hvor hele vår jordiske eksistens kan settes på spill? Jeg tenker selvsagt ikke her på klassekamper eller antikoloniale, nasjonale frigjøringsaksjoner, som ved å begrenses lokalt kan oppheve farlige spenninger, men om truslene mot *verdensfreden* i konfliktforholdet mellom stormakter og maktblokker.

At Jesus hadde visse idealer om en slags fred er det ingen tvil om, det viser seg i de nokså *fåtallige*, fredsommelige ord av ham, som det om å «elske sin fiende» og å gi «fredsstiftere» sin tids store ærestitel: «Guds sønner» (Mt. 5: 9).³⁰⁾ Men når spørsmålet generelt gjelder Jesus som forbilde for vår tid,

springer det mer i øynene at han selv anså sin oppgave å være den motsatte av fredstifterens: «Jeg er ikke kommet for å bringe fred — men sverd» (Mt. 10: 34. Etter dette skulle gudssønn-titelen på Jesus være en stor misforståelse).

Jesus trodde *ikke* på forsoning mellom folkene: denne verden var under Satans herredømme, derfor spådde han krig — ikke fred på jorden — inntil historieens avslutning (Mt. 24. kap.). Vi står altså i Jesu lære overfor en sterkt negativ holdning til mellomfolkelig fred og samarbeide. Hans like pessimistiske som primitive og naive syn på mennesket og dets fatalistiske evneløshet overfor en antatt skjebnebundet historie, har satt sitt dype preg på kristenhetens historie. At det har vært mer krig og mer militarisme i Jesus-dyrkelsens spor enn etter noen annen religionsstifter, har sin mest nærliggende forklaring i at han talte mer om krig enn om fred, mer om å slakte fiender ned, brenne deres byer og torturere motstandere av sitt «Gudsrike», enn om å «elske dem» (Lk. 19:27, Mt. 22:7, 22:13).

Ingen av jordens store kultursamfunn står i dag skarpere og farligere splittet enn nettopp den *kristne* verden. Dens folk er blitt verdenshistoriens verste militarister og imperialister, to topprustede maktblokker innenfor det kristne kultursamfunnet står klar til å knuse hverandre, og til å ta kanskje resten av menneskeheten med seg i fallet. Jeg vil hevde at øst-vest-konflikten er en *religionskamp* — en «kald religionskrig» — mellom det offisielt «kristne»

Vesten og det «ateistiske» Øst-Europa. Det lar seg ikke benekte at det henholdsvis er oppslutning om og motstand mot kristendommen som sterkest karakteriserer denne voldsomme ideologiske splittelse av «kristenheten» i to fiendtlige leire.

Med andre ord: jeg anser Jesus-dyrkelsen for å være en trussel mot det internasjonale samarbeide, en fare for verdensfreden. Og dermed en fare for hele menneskehetens eksistens. Og denne trusselen har sammenheng med de to sider ved Jesu lære som jeg har pekt på: For det første at han under trusler om ekstrem vold og ødeleggelse frakjente en stor del av menneskene deres menneskeverd, og i den totalitære, autoritære ideologis ånd trakk et skarpt skille mellom mennesker ut fra holdningen til sitt messias-krav. For det andre at han spådde krig på jorden av voksende omfang inntil historiens slutt. Vi møter hos Jesus ikke bare en skepsis til muligheten av fredelig sameksistens mellom nasjonene, men simpelthen en *avvisning av tanken om internasjonalt samarbeide*. Hans framtidsprofeti går direkte ut på at menneskehetens opptreden på jorden skal avsluttes etter omfattende kriger hvor «folk skal reise seg mot folk og rike mot rike» (Mt. 24:7 flg.). Vi kan selvsagt ikke bebreide Jesus for dette historiesynet, for det sprang ut av hans uhyre kortsiktige framtidsperspektiv. Han henvendte seg ikke til oss, og ville selvsagt i dag måttet innrømme at han tok feil. Vi bærer selv det fulle ansvar for hvem vi gjør til våre autoriteter og idealer, til guder og førere.

I stedet for å gå nærmere inn på dette her, vil jeg

få henviser til min bok «Er kristendommen en fare for verdensfreden?». Bare skal jeg påpeke at siden den utkom (1977), har ingen gjort noe alvorlig forsøk på å vise at jeg tar feil når jeg svarer ja på dette spørsmålet. Samtidig konstateres at kirkens teologer ikke har våget å kommentere boken offentlig.³¹⁾

I sammenheng med de alvorlige farer vår tids militarisme utsetter alt menneskelig liv for, er det nærliggende å spørre om Jesus og hans holdning til livet på jorden og til menneskenes historie kan tjene som noe slags forbilde for vår tids behov for natur- og miljøvern og for ressursbevaring.

En del av de etiske leveregler som Jesus delte med andre framstående jødiske morallærere på den tid, må naturligvis sies å være uforenlig med beskadigelse eller ødeleggelse av menneskenes livsmiljø, likesom et nøysomhetsideal vil være uforenlig med ressurs-sløsing. Allikevel kommer Jesu historiesyn og samfunnsideal i skarp konflikt med alt som heter natur- og miljøvern, etter som han overhodet forkastet muligheten av å opprette et godt og levelig samfunn på jorden, og dermed sterkt reduserte sine tilhengers sans og respekt for naturens og miljøets verdi. Jesu gud hadde gjennom historien opptrådt — ikke bare som skaper — men også som den store natur- og miljø-ødelegger, og hans totale ødeleggelse av hele jorden var i Jesu øyne nær forestående. Som følge av denne virkelighetsoppfatning har kristendommen — Jesus-dyrkelsen — *et avgjørende ansvar*

for at vi er kommet så sent og tregt i gang med vårt natur- og miljøvernsarbeide.

Jesu forestillinger om å iverksette sine utvalgte flukt fra jordens elendighet til et «Gudsrike» hinsides dens lover og horisonter, fordi han ikke trodde på menneskenes evne til å oppnå herredømme over sin historie og sin framtid, er det slettest tenkelige eksempel for vår tids mennesker, i deres rett og plikt til å gjøre jorden til en god bolig for alle som lever på den.

IV. JESUS I KONFLIKT MED MENNESKE- RETTIGHETENE

For nu å gjøre dette så klart og konkret som mulig, vil jeg oppsummere de viktigste punktene hvor Jesus i sin lære og holdning kommer i strid med tankene og prinsippene i Menneskerettighets-erklæringen (nedenfor kalt M og gjengitt bak i denne bok):

1. For det første: Jesus inndelte menneskene i onde og gode individer. Dette er i strid med M's prinsipper om alle menneskers like verdi og forutsetninger (art. 1 m.fl.).

2. For det andre: Selv om Jesus sterkt innskjerpet gamle påbud om å praktisere privat veldedighet og hjelpsomhet, stillet han religiøse, ideologiske betingelser for den fattiges og sosialt underlegnes oppreisning. Og denne oppreisning henla han til et hinsidig eksistensplan. Dette er i strid med bl. a. M's art. 22, 25 og 27 om enhvers rett til — *her og nå*, uten ideologiske betingelser — å få sin andel av materielle, sosiale og kulturelle goder.

3. For det tredje: Jesus godkjente slaveriet, dels ved å anvende denne lovbestemte misbruk av men-

nesker som mønster for sin teologi, dels ved ikke å ta avstand fra slavelovene, samtidig med at han innskjerpet Moselovens generelle gyldighet. Denne holdning er uforenlig med M's art. 1 om at alle mennesker er «født frie», med samme menneskeverd og menneskerett, og med art. 4 som setter forbud mot slaveri og slavehandel.

4. For det fjerde: Samtidig som Jesus diskriminerte kvinnen med sin utpregede mannsteologi og framstilling av guden som en mannsperson, tok han ikke til orde for likestilling mellom kjønnene. Han aksepterte Moselovens sterke innskrenking av kvinnens rettigheter, f. eks. en fars rett til å selge en datter som trell eller som hustru til den mann han selv valgte. Heller ikke tok han avstand fra f. eks. mannens rett til å ha flere hustruer, hvorved Jesu skilsmisseforbud ensidig rammet kvinnene. Dette er uforenlig med art. 3, 4 og 7 om den alminnelige rett til frihet og likhet, og med art. 16 om lik rett for mann og kvinne i ekteskapet.

5. For det femte: Jesus tok avstand fra religionsfrihet, tankefrihet, menings- og ytringsfrihet, idet han proklamerte straff for avvikende livssyn og meninger. Denne holdning er uforenlig med bl. a. M's art. 18 og 19.

6. For det sjette: Jesus gikk *ikke* inn for demokratiet som styreform — verken på jorden eller i sin overjordiske idealstat. Hans samfunnsideal var diktaturet, med seg selv som diktator og med kvegets lydighet overfor gjeteren som forbilde for borgernes

underkastelse. En slik holdning er uforenlig med bl. a. M's art. 21.

7. For det syvende: Jesus forkynte opprettelsen av en slags teokratisk domstol med seg selv som dommer, hvor han skulle dømme etter lover han selv hadde gitt — og kunngjort på en høyst vilkårlig måte for tilfeldige forbipasserende, og hvor også rettergangen bærer preg av den største vilkårlighet, som en summarisk standretts-prosess. Alt dette er uforenlig med prinsippene for rettssamfunnet, slik de kommer til uttrykk i M's artikler 6—12.

8. For det åttende: Som straffereaksjoner mot bl. a. religiøse, ideologiske oppfatninger han ikke anerkjente, talte Jesus for bruk av langvarig og grov tortur. Dette er uforenlig med M's forbud i art. 5 mot tortur og grusom avstraffelse.

9. For det niende: Jesus trodde ut fra sitt skille mellom «onde» og «gode» individer at fred og fordragelighet mellom mennesker bare kunne praktiseres blant en liten utvalgt gruppe tilhengere av hans egen tro. Han spådde derfor krig på jorden så lenge den besto, med frelse til sist bare for hans utvalgte og undergang for resten av menneskeheten. Dette syn er uforenlig med bl. a. M's art. 26, som sier at *alle mennesker skal ha rett til en undervisning som «styrker respekten for menneskerettighetene og fremmer forståelse, toleranse og vennskap mellom alle nasjoner, rasegrupper og religiøse grupper».*

Konklusjonen på dette må følgelig bli at Jesus — i rollen som autoritet og ideal for vår tid — i en

vesentlig del av sin lære og holdning *kommer i konflikt med alle de ledende artikler i Menneskerettighets-erklæringen.*

Det jeg siterte fra M's art. 26, har jeg uthevet med særlig henblikk på barneåret 1979. Denne boken vil tilfeldigvis utkomme ved årets start og jeg vil til slutt få sitere fra prinsipp 10 i FN-erklæringen fra 1959 om barnets rettigheter:

«Barnet skal beskyttes mot virksomhet som kan oppmuntre til rasemessig, religiøs eller annen diskriminering. I dets oppdragelse skal legges vekt på verdien av forståelse, toleranse, vennskap mellom folkene, fred og verdensomfattende brorskap . . .»

På grunnlag av det jeg ovenfor har påvist, tillater jeg meg å hevde at *alle skolelover som foreskriver konfesjonell kristendomsundervisning med indoktrinering av barn til tro på og dyrkelse av Jesus som autoritet og ideal, som «frelser», «Guds sønn», «Gud», er klart uforenlige med FN's erklæringer om menneskets og barnets rettigheter.*³²⁾

For dette selvsomme sammenstøt mellom etiske ideer og samfunnsidealene fra et tidsrom på flere tusen år er naturligvis ikke Jesus ansvarlig. Det er en følge av europeerens underlegne og primitive autoritetsdyrkelse. Jesus kjente ikke historiens lover, viste ikke hva framtiden bar i sitt skjød og hva «hedningene» skulle finne på å bruke ham til: at de skulle gjøre ham til sin gud gjennom to årtusener.

Han forlangte ikke å bli vurdert av senere generasjoner enn sin egen. Vi står overfor *en etisk «kulturkollisjon forårsaket av våre kristne kirker*, simpelthen fordi de nekter Jesus å være det menneske han var.

Det er selvsagt ikke min hensikt av denne grunn å bestride at Jesus-kultusen *på visse lavere stadier av vår europeiske kulturutvikling* også har hatt en positiv betydning for den etiske erkjennelse. Vi kan ikke benekte at den — ved siden av en rekke andre kulturimpulser — i sin tid har vært med på å tilføre oss etiske verdier som er blitt en del av vårt samfunns- liv og som vil overleve kristendommen. Men det er et emne som ligger utenfor dette foredrags ramme.

Jeg vil hevde at i *vår* tid er dyrkelsen av Jesus som ideologisk autoritet og etisk ideal ikke bare en dypt uverdig og unødvendig form for hykleri, men den er forlenget blitt direkte skadelig og farlig for virkeliggjørelsen av våre beste idealer.

Jesus sa en gang til sine tilhørere, sine landsmenn: Dersom en vil tvinge deg til å følge ham én mil, så gå to med ham. Ifølge hans forbud til apostlene mot å drive hedningemisjon var Jesus selv ikke rede til frivillig å gå en eneste mil med oss europeiske hedninger. Nu har vi altså tvunget ham til å følge oss «to tusen mil». Han er forlenget sluttet å gå selv, på sine egne ben. Våre kristne kirker — som

stadig nekter å oppfylle hans bønn om å få snu — tvinger ham til å slepe seg fram — på jomfrufødselens og oppstandelsens krykker. Men nu klarer han ikke mer. Han er utslitt og dødstrett av å bære på kristenhetens enorme dogme- og syndebyrde, og ønsker å få fred i sitt hjemlands jord. Vi har ikke rett til å fortsette med å berøve ham *hans* elementære menneskerettigheter: retten til å leve sitt liv på denne jord i samsvar med dens naturlover — for menneskets fødsel, liv og død, retten til å bli i den tid og det miljø som skapte ham, retten til å ta feil i det ene og ha rett i det andre, retten til å være en av oss: et menneske blant mennesker.

Den universelle erklæring om menneskerettighetene.

(Vedtatt av FN's Generalforsamling
10. desember 1948).

Innledning.

Da anerkjennelsen av naturlig verd og like og umistelige rettigheter for alle medlemmer av den menneskelige familie er grunnlaget for frihet, rettferd og fred i verden, og ringeakt og forakt for menneskerettighetene har ført til barbariske handlinger som har rystet menneskehetens samvittighet, og framveksten av en verden hvor menneskene skal ha talefrihet og trosfrihet og frihet fra frykt og nød, er blitt proklamert som det høyeste mål for den alminnelige mann,

og det er nødvendig at menneskerettighetene blir beskyttet av loven for at menneskene ikke skal tvinges til som siste utveg å gå til opprør mot tyranni og undertrykkelse,

og det er nødvendig å fremme utviklingen av vennskapelige forhold mellom nasjonene,

og da de Forente Nasjoners folk i Pakten har bekreftet sin tro på grunnleggende menneskerettigheter, på menneskeverd og på like rett for mann og kvinne, og har besluttet å arbeide for sosialt framskritt og bedre levevilkår under større frihet,

og medlemsstatene har forpliktet seg til i samarbeid med de Forente Nasjoner å fremme alminnelig respekt for og å overholde menneskerettighetene og de grunnleggende friheter,

og da en almen forståelse av disse rettigheter og friheter er av den største betydning for å virkeliggjøre dette løfte,

kunngjør Generalforsamlingen nå denne universelle erklæring om menneskerettighetene som et felles mål for alle folk og alle nasjoner, for at hvert individ og hver samfunnsmyndighet, med denne erklæring stadig i tankene, skal streve etter å fremme respekt for disse rettigheter og friheter ved undervisning og oppdragelse og ved nasjonale og internasjonale framskrittssvennlige tiltak og sikre at de blir alment og effektivt anerkjent og overholdt både blant folkene i medlemstatene selv og blant folkene i de områder som står under deres myndighetsområde.

Artikkel 1.

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og skal handle mot hverandre i brorskapets ånd.

Artikkel 2.

Enhver har krav på alle de rettigheter og friheter som denne erklæring gjelder, uten forskjell av noen art på grunn av rase, farge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, eiendom, fødsel eller annet forhold.

Det skal ikke gjøres noen forskjell på grunn av den politiske, rettslige eller internasjonale stilling som gjelder for det land eller det område en person hører til, enten landet er uavhengig, står under tilsyn, er ikke-selvstyrende, eller på grunn av noen annen begrensning av selvstendigheten.

Artikkel 3.

Enhver har rett til liv, frihet og personlig sikkerhet.

Artikkel 4.

Ingen skal holdes i slaveri eller trelldom. Slaveri og slavehandel i alle former er forbudt.

Artikkel 5.

Ingen skal bli utsatt for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Artikkel 6.

Ethvert menneske har krav på overalt å bli lovlig anerkjent som rettssubjekt.

Artikkel 7.

Alle er like for loven og har uten noen diskriminering krav på samme rettsvern. Alle har krav på samme beskyttelse mot at det blir gjort noen forskjell på folk i strid med denne erklæring og mot enhver oppfordring til slik diskriminering.

Artikkel 8.

Enhver har rett til effektiv hjelp fra de kompetente nasjonale domstoler mot handlinger som krenker de grunnleggende rettigheter han er gitt i konstitusjon eller lov.

Artikkel 9.

Ingen skal være utsatt for vilkårlig arrest, fengsling eller landsforvisning.

Artikkel 10.

Enhver har krav på under full likestilling å få sin sak rettferdig og offentlig behandlet av en uavhengig og

upartisk domstol når hans rettigheter og plikter skal fastsettes, og når en straffeanklage mot ham skal avgjøres.

Artikkel 11.

1. Enhver som er anklaget for en straffbar handling har rett til å bli ansett som uskyldig til det ved offentlig domstolsbehandling, hvor han har hatt alle de garantier som er nødvendige for hans forsvar, er bevist at han er skyldig etter loven.

2. Ingen skal anses skyldig i en straffbar handling på grunn av noen handling eller unnlatelse som ikke i henhold til nasjonal lov eller folkeretten var straffbar på den tid da den ble begått. Heller ikke skal det kunne idømmes en strengere straff enn den som det var hjemmel for på den tid da den straffbare handling ble begått.

Artikkel 12.

Ingen skal utsettes for vilkårlig innblanding når det gjelder hans person, familie, hjem og korrespondanse, eller for angrep på ære og omdømme. Enhver har rett til lovens beskyttelse mot slik innblanding eller slike angrep.

Artikkel 13.

1. Enhver har rett til å bevege seg fritt og til å velge oppholdssted innen hver stats grenser.

2. Enhver har rett til å forlate et hvilket som helst land innbefattet sitt eget og til å vende tilbake til sitt land.

Artikkel 14.

1. Enhver har rett til å søke og ta imot asyl i andre land når han blir forfulgt.

2. Denne rett kan ikke påberopes ved rettsforfølgelse som har virkelig grunnlag i upolitiske forbrytelser eller handlinger som strider mot de Forente Nasjoners formål og prinsipper.

Artikkel 15.

1. Enhver har rett til et statsborgerskap.
2. Ingen skal vilkårlig bli berøvet sitt statsborgerskap eller nektet retten til å forandre det.

Artikkel 16.

1. Uten noen begrensning som skyldes rase, nasjonalitet eller religion har voksne menn og kvinner rett til å gifte seg og stifte familie. De har krav på like rettigheter når det gjelder ekteskapet, både under ekteskapet og ved dets oppløsning.
2. Ekteskap skal inngås bare etter fritt og fullt samtykke av de vordende ektefeller.
3. Familien er den naturlig og grunnleggende gruppenhet i samfunnet og har krav på samfunnets og statens beskyttelse.

Artikkel 17.

1. Enhver har rett til å ha eiendom alene og sammen med andre.
2. Ingen skal vilkårlig bli fratatt sin eiendom.

Artikkel 18.

Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å endre religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro i lære, gjerning, utøving og etterleving.

Artikkel 19.

Enhver har rett til menings- og ytringsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å ha meninger uten innblanding, og til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer gjennom ethvert meddelelsesmiddel, og uavhengig av grenser.

Artikkel 20.

1. Enhver har rett til fritt å delta i møter og organisasjoner med fredelig formål.
2. Ingen kan tvinges til å tilhøre en organisasjon.

Artikkel 21.

1. Enhver har rett til å ta del i sitt lands styre, direkte eller gjennom fritt valgte representanter.
2. Enhver har rett til like adgang til offentlig tjeneste i sitt land.
3. Folkets vilje skal være grunnlaget for offentlig myndighet. Denne vilje skal komme til uttrykk gjennom periodiske og virkelige valg som skal foregå med almen og lik stemmerett og ved hemmelig avstemning eller ved likeverdig fri stemmemåte.

Artikkel 22.

Enhver har som medlem av samfunnet rett til sosial sikkerhet, og har krav på at de økonomiske, sosiale og kulturelle goder som er uunnværlige for hans selvrespekt og den frie utvikling av hans personlighet, blir frambrakt gjennom nasjonale tiltak og internasjonalt samarbeid og i samsvar med hver enkelt stats organisasjon og ressurser.

Artikkel 23.

1. Enhver har rett til arbeid, til fritt valg av yrke, til rettferdige og gode arbeidsforhold og til beskyttelse mot arbeidsløshet.
2. Enhver har uten noen diskriminering rett til lik betaling for likt arbeid.
3. Enhver som arbeider har rett til rettferdig og god betaling som sikrer hans familie og ham selv et menneskeverdig utkomme, og som, om nødvendig, blir utfylt ved andre midler til sosial beskyttelse.
4. Enhver har rett til å danne og gå inn i fagforeninger for å beskytte sine interesser.

Artikkel 24.

Enhver har rett til hvile og fritid, derunder til rimelig begrensning av arbeidstiden, og til regelmessige ferier med lønn.

Artikkel 25.

1. Enhver har rett til en levestandard som er tilstrekkelig for hans og hans families helse og velvære, og som omfatter mat, klær, hus og helseomsorg og nødvendige sosiale ytelser, og rett til sikkerhet i tilfelle av arbeidsløshet, sykdom, arbeidsuførhet, enkestand, alderdom eller annen mangel på eksistensmidler som skyldes forhold utenfor hans herredømme.

2. Mor og barn har rett til spesiell omsorg og hjelp. Alle barn, enten de er født i eller utenfor ekteskap, skal ha samme sosiale beskyttelse.

Artikkel 26.

1. Enhver har rett til undervisning. Undervisningen skal være fri, i det minste på de elementære og grunnleggende trinn. Elementærundervisningen skal være tvungen. Alle skal ha adgang til faglig undervisning og opplæring, og det skal være lik adgang for alle til høyere undervisning på grunnlag av kvalifikasjoner.

2. Undervisningen skal ha som mål å utvikle den menneskelige personlighet og styrke respekten for menneskerettighetene og de grunnleggende friheter. Den skal fremme forståelse, toleranse og vennskap mellom alle nasjoner og rasegrupper eller religiøse grupper og skal støtte de Forente Nasjoners arbeid for å opprettholde fred.

3. Foreldre har fortrinnsrett til å velge den art av undervisning som deres barn skal få.

Artikkel 27.

1. Enhver har rett til fritt å delta i samfunnets kulturelle liv, til å nyte kunst og til å få del i den vitenskapelige framgang og dens goder.

2. Enhver har rett til beskyttelse av de moralske og materielle interesser som er et resultat av ethvert vitenskapelig, litterært eller kunstnerisk verk som han har skapt.

Artikkel 28.

Enhver har krav på en sosial og internasjonal orden som fullt ut kan virkeliggjøre de rettigheter og friheter som denne erklæring gjelder.

Artikkel 29.

1. Enhver har plikter overfor samfunnet hvor den frie og fulle utvikling av hans personlighet alene er mulig.

2. Under utøvelsen av sine rettigheter og friheter skal enhver bare være undergitt slike begrensninger som er fastsatt av loven utelukkende med det formål å sikre den nødvendige anerkjennelse av og respekt for andres rettigheter og friheter, og de krav som moralen, den offentlige orden og den alminnelige velferd i et demokratisk samfunn med rette stiller.

3. Disse rettigheter og friheter kan ikke i noe tilfelle utøves i strid med de Forente Nasjoners formål og prinsipper.

Artikkel 30.

Intet i denne erklæring skal tolkes slik at det gir noen stat, gruppe eller person rett til å treffe noe tiltak, utøve noen virksomhet eller utføre noen handling som tar sikte på å ødelegge noen av de rettigheter og friheter som erklæringen gjelder.

NOTER

Ved henvisninger nedenfor til forfatterens bøker, er *Idékampen i det bibelske gudsbilde. Jesu forkynnelse i åndshistorisk lys* (1958) nevnt som «Idékampen». Henv. til sidetall i *Dogmet om Jesus. Hvor mannen fra Nazareth tok feil* gjelder bokens 4. utg. (1978).

I. INNLEDNING

- 1 I overtredelsene av dette budet har jeg i *Dogmet om Jesus* konsentrert oppmerksomheten om Jesu verdensbilde, gudsbilde, historieoppfatning og menneskesyn (s. 39 — 136).
- 2 Hos oss særlig representert ved det halvortodokse teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Denne besynderlige interesse for å utviske bildet av den historiske Jesus og samtidig holde på hans overhistoriske autoritet og moralske idealitet er ikke kommet så langt hos oss som i mange andre kristne land. Dette har sammenheng med dannelsen av Det Teologiske Menighetsfakultet, hvis hovedprogram har vært å fastholde en Jesus-tolkning i samsvar med kirkens bekjennelse og med front mot universitetsteologenes større kilde-skepsis og tolkningsfrihet. Menighetsfakultetet dominerer sterkt den norske kirke etter å ha utdannet 80 — 90 % av dens presteskap. — Noen særskilt imøtegåelse av dets teologi anser jeg unødvendig, denne boken vil være et svar på den.

Universitetsteologenes forsøk på å gi sin Jesus-idealisering — i kombinasjon med «Jesu oppstandelse» — en *vitenskapelig* legitimasjon, skaper imidlertid så stor forvirring om den historiske Jesus og hans identitet at det trenger en spesiell kommentar, se nærmere notene 3 og 7 nedenfor.

- 3 Dette har altså vært benyttet i en nu minst hundre år gammel teologisk strategi for å bevare «Jesus»-autoriteten. Ved å hevde at det historiske bilde av Jesus er «usikkert», prøver man å omdanne og tilpasse ham som autoritet og ideal for enhver tid. Til dette formål blir «de arme evangelister anklaget for grov upålitelighet og får nærmest skylden for at ikke Jesus i deres skrifter framtrer som det 20. århundres uovertrufne teolog eller filosof, eller som den store humanist, sosialist eller demokrat» (fra mitt forord til «Dogmet om Jesus» 1970). For øyeblikket er det påny Matteusevangeliets forfatter som får gjennomgå, og som nærmest ærekrenkes. Det er tydelig at norske teologer for tiden føler et akutt taktisk behov for å prøve å avlede oppmerksomheten fra den teologisk og kristelig sett illegitime kritikk som rettes *direkte mot Jesu lære* og mot person- og førerdyrkelsen av ham. Tausheten overfor denne kritikk er blitt stadig mer demonstrativ (jfr. note 7 nedenfor og note 31 under III). Samtidig må universitetsteologene søke å bevare inntrykket av selv å fremdeles ha en viss «liberal» eller «humanistisk» profil. I denne hensikt rører man fra tid til annen opp kunstige stormer i det teologiske vann-glass.

Mens dette skrives er nettopp en ny dr. theol. kreert på dette grunnlag og som ledd i denne strategi: Helge Hognestad for avhandlingen *Forkynnelse og legitimering* (1978). Hensikten er allerede klar: man føler behov for en slags ny «Schjelderupsak». Etter øyensynlig å ha brutt sitt presteløfte ved sin holdning til «Skriftens» autoritet, søker Hognestad ufortrødent

preste-embete påny. Men teologer som i dag eventuelt ønsker en kirke med en annen konfesjonell status, bør være såpass konsekvente at de *setter opp et klart program med dette formål!* Hva slag krok-manøvre er det egentlig å avlegge det konfesjonelle presteløfte, for deretter å søke embete på dette grunnlag i den bevisste hensikt å bryte dette løfte?

Det er en gammel og god iakttakelse H. gjør når han konstaterer at kirken «legitimerer» seg selv og sin «kirkeskapte virkelighet» ved hjelp av bibeltekster som ofte har en helt annen mening og hensikt. Men selv ville han jo ikke blitt «legitimert» som dr. theol. — verken ved læreren Jacob Jervells (lkl. 30) eller noen annen teologs hjelp — dersom han ikke også selv hadde holdt seg innenfor en vesentlig del av den «kirkeskapte virkelighet». Nemlig den hvor det forlanges at enhver teologisk teori *skal* «legitimeres» ut fra ham i hvis fotspor alle teologer må vandre for å nå de gode lønnsklasser: «Jesus» (lkl. 0). H. har

«ikke noen annen modell eller noe annet bilde av Gud. Jesus har vist hvordan Gud er, han er et bilde av eller et uttrykk for Gud. Jesus-hendelsen gir en samlende forståelse av den bærende og skapende kraft i tilværelsen». (H. Hognestad: *Forkynnelsen — kirkens for-svar?*, Oslo 1978, s. 118).

Denne trosbekjennelse er jo nokså vag i forhold til kirkens troslære, men er altså funnet «rettroende» og «kirkeskapt» nok til å strekke til for en vitenskape-lig (!) doktorgrad. For å kunne plassere dette «bilde av Gud» i vår tid benytter H. to håndgrep som er velkjente fra moderne teologi: 1. Først lette den historiske samvittighet ved å erklære at vi bare kan «ane et omriss av Jesus gjennom tradisjonens tåke». 2. Der-nest ved hjelp av en ukjent radar å bane seg vei gjen-nom tåken, for så å frihåndstegne ham etter det aktu-elle formål: her som en rent sosial opprører som «brøt

opp fra alle trygt etablerte bastioner». — H. søker vel egentlig her å simpelthen «legitimere» den kirkeskapte Jesus-autoritet ved hjelp av de samfunnsskapte, sosiale rettferdighets-ideer. (Jfr. note 8 under III nedenfor).

Langt viktigere er det nu å konstatere hvilke «etablerte bastioner» heller ikke nazareeren brøt opp fra, og som gjør ham til et mer og mer skjebnesvangert «bilde av Gud». For også han søkte å «legitimere en kirkeskapt virkelighet» med en stor del av sin forkyndelse. Så menneskelig er trangen til det.

- 4 Se nærmere *Dogmet om Jesus*, s. 26 — 38.
- 5 Om hvorledes fariseernes og essenernes (herunder også Dødehavssektenes) spesielle teologi og mytologi — preget av dualisme og udødelighetstro — var oppstått i Israel, vises til min framstilling i *Idékampen*, særlig s. 48 — 88.
- 6 Kfr. *Dogmet om Jesus*, s. 137 flg., s. 152 — 156.
- 7 At Jesus døde for ca. 1950 år siden og at han ikke «sto opp» igjen, må i dag hevdes å være en *historisk fastslått kjensgjerning*, ut fra elementære historiske forskningsmetoder. I *Dogmet om Jesus* har jeg gitt en kritisk analyse av oppstandelses-dogmets bibelske grunnlag under titelen «Hvorledes illusjonen om Jesu oppstandelse er blitt til» (s. 160 — 217). Jeg fastholder at jeg der har levert historisk-vitenskapelig ugjendrivelige bevis mot postulatet. Hovedvekten har jeg lagt på andre og viktigere sider ved dogmets historiske bakgrunn enn beretningen om «den tomme grav», en detalj som ikke reiser noe stort historisk problem. De jeg av en medarbeider i *Dagbladet* (intervju 9/5 78) ble spurt: «Hvem fjernet liket?», svarte jeg at det antakelig var en av disiplene. At graven var tom —

noe som er høyst sannsynlig — har sin meget nærliggende forklaring som utelukker enhver nøktern spekulasjon om likets oppstandelse:

Det framgår helt klart av kildene at Jesu disippel Josef av Arimatea, som hadde plassert den avdøde i den meget omtalte grav, hadde til hensikt å flytte liket såsnart sabbatslovene ga adgang til det! Graven var å betrakte som midlertidig «fordi det var helg-aften for jødene og fordi graven var så nær» (Jh. 19:42, jfr. Mrk. 15:42 flg.). Natt til søndag, like etter at sabbaten var over, har følgelig Josef gjennomført sitt forsett og flyttet liket til et mer hensiktsmessig gravsted. Så enkelt er det. — Om hvorledes oppstandelsestroen deretter har utviklet seg, se *Dogmet om Jesus*, s. 178 flg.

I siste utgave av boken «*Historiens Jesus*» (1978) går professor dr. theol. Jacob Jervell omsider inn på oppstandelsesproblemet. Skal det oppfattes som et 16 år forsinket «svar» på mitt «memorandum til de teologiske fakulteter» om dette emne (*Sannhet eller usannhet*, 1962), så må svaret dessverre betegnes som ytterst utilfredsstillende, ettersom Jervell helt og holdent unnviker og omgår de avgjørende spørsmål. Når jeg nedenfor går noe utførlig inn på Jervells form for argumentasjon, er det dels fordi han for tiden er den mest framtreddende representant for universitetsteologien her til lands, dels fordi han nu henvender seg til det vanlige publikum og i kraft av sin akademiske posisjon direkte prøver å sette et *vitenskapelig kvalitetsstempel på kristendommens ledende trosdogme!* Og forøvrig av følgende grunner:

Da jeg i 1962 (med skriftet *Sannhet eller usannhet?*) hadde invitert teologene til offentlig debatt om oppstandelses-postulatet, opptrådte Jervell som min motpart. Det gjorde han ved svært nonchalant å gjenta uten nærmere begrunnelse den påstand jeg nettopp

hadde framholdt som umotivert, og *etterlyst* teologenes normale bevisførsel for (ibid. s. 7): at «forskeren mangler kriterier til å avgjøre faktisiteten» ved NT's oppstandelses-postulat (Jervell i kommentar til mitt skrift, Kirkebladet nr. 13 1962).

Etter dette forfulgte jeg saken ved som nevnt å gi en utførlig kritisk analyse av postulatets bibelske grunnlag i min bok *Dogmet om Jesus* (1. utg. 1965). Der påviste jeg det uholdbare i Jervells og hans kollegers påstand om at «forskeren mangler kriterier» til å kunne vurdere sannhetsgehalten i trosdogmet om Jesu oppstandelse. Jervell foretok nu en bemerkelsesverdig manøvre: Offentlighet om min kritikk måtte forhindres. Han benyttet sin stilling til — i en debatt hvor han selv var part — å ramme motpartens framstilling *med sensur!* (Kfr. *Dogmet om Jesus*, 4. utg., notene 63, 62 a og 94, jfr. 95).

I sitt neste innlegg i debatten (1978-utg. av *Historiens Jesus*) antyder J. fremdeles ikke med en stavelse for sine lesere at hans hovedargument er imøtegått og tilbakevist på historisk-vitenskapelig grunnlag i kritikk som foreligger på det norske bokmarked. I ly av denne fortielse *forsterker* han nu sine «vitenskapelige» påstander og går til den uhørte ytterlighet å hevde at

«det er ikke mulig på historisk vitenskapelige premisser å betvile oppstandelsen» (ibid. s. 87).

Hva er så Jervells bevisførsel for denne bombastiske påstand? Jo, følgende resonnement:

Det er — ifølge Jervell — ikke mulig å gi selv «en noenlunde rimelig psykologisk og religionshistorisk forklaring» på Jesu disiplers oppstandelsestro og dermed på kristendommens tilblivelse (s. 85). Årsaken til dette skal være at disse ikke på forhånd forsto noe av hvilke farer Jesus hadde utsatt seg for ved sine angrep på sitt folks teologiske myndigheter og sin til sist

provoserende opptreden i selve Jerusalem. Derfor kom — fremdeles iflg. Jervell — henrettelsen av Jesus helt overraskende på dem. Disiplene hadde nemlig det syn på en slik skjebne at den «avslørte Jesus en gang for alle som en falsk Messias. Dermed hadde også Gud satt sitt stempel på ham og dømt ham» (ibid.). På denne bakgrunn måtte også forestillingen om og opplevelsen av Jesu triumf ved oppstandelsen komme helt uforberedt på disiplene. Den kan derfor ikke — ifølge Jervell — ha en subjektiv-psykologisk forklaring.

Det bristende grunnlag for denne argumentasjon ligger klart i dagen. Jesus hadde ikke bare provosert de religiøse myndigheter i både liknelser og direkte angrep. Han hadde også (hva Jervell tier om) flere ganger vært utsatt for lynsjingsforsøk og måtte flykte for forfølgere (jfr. *Idékampen* s. 239 — 245, *Dogmet om Jesus* s. 178 — 79). Det er intet grunnlag for å betvile (som J. *uten* begrunnelse gjør, s. 108) at Jesus, i tillegg til denne anskuelsesundervisning for disiplene, også direkte hadde forutsagt for dem den skjebne han ventet og fikk (Mrk. 8:31, 9:31, 10:33). Og hans faste tro på sin egen og deres oppstandelse og evige liv var selve kjernen i hans evangelium. Her forelå nettopp en *psykisk grundig forberedelse* i disiplenes sinn på det som senere skjedde.

Er det forøvrig noe Jesus hadde anskueliggjort omhyggelig for disiplene, så er det også nettopp at hans motstandere — med til sist overprestene i spissen — ikke på noen som helst måte var å betrakte som redskaper for «Gud». Til det kunne ikke «slanger og ormeyngel» egne seg (Mt. 23:33). At myndighetenes dommer og henrettelser *ikke* måtte oppfattes som «Guds» egen dom over ofrene, hadde Jesus understreket (Lk. 13:1 flg). Disiplene hadde framfor alt henrettelsen av Johannes Døperen i friskt minne: *den* hadde ikke fått Jesus til å redusere hans betydning,

tvertom (Mt. 17:10 — 13). Verken hans eller senere Jesu skjebne kunne de derfor oppfatte slik at det var «Gud» som hadde «dømt» dem, tvertimot. Menneskers vanskelige på jorden var oppstandelses-troens primus motor. Jervell tillegger Jesu disipler en monistisk gudsoppfatning som på den tid bare hadde udelt tilslutning blant det jødiske presteskap, hans motstandere.

Det foreligger derfor intet grunnlag for å bestride at den første oppstandelsestro var blitt grundig psykisk forberedt i de troendes sinn. Enhver redelig forskning er henvist til å betrakte denne forberedelse som troens årsak. Og det går på elementære forskningsmetoder løs når professor Jervell skjødesløst sjalter hele senjødedommens *dualistiske* mytologi og eskatologi ut av Jesu disiplers forestillingsverden.

Jeg vil kalle Jervells form for argumentasjon for et desperat forsøk på å redde oppstandelses-dogmet. Men det er ingen unnskyldning for misbruken av det historiske vitenskaps-begrep at man betrakter Jesu oppstandelse som forutsetning for sitt levebrød i et professorat. Det er heller ingen unnskyldning — derimot en avsløring, som kanskje bare få av Jervells lesere oppdager — at han et annet sted i samme bok røper sine rent dogmatiske og subjektive motiver med utbruddet: «Hvis Jesus ikke . . . oppsto fra de døde . . . da er kristendommen et falsum» (s. 114).

(Man bør ikke la seg villedes av at Menighetsfakultetets teologer fremdeles angriper ledende kolleger ved Universitetet (p.t. særlig Jervell) for manglende be-kjennelsestroskap og «liberalisme». Som regel dreier det seg om helt ubetydelige «kjetterier». Hensikten er derfor rent taktisk: Ved å blåse opp bagateller, håper man fremdeles å holde de store og farlige spørsmål på trygg avstand. Kan man få den store masse av passive kirkemedlemmer til å oppfatte små læreavvikelser

som stor «vranglære», vil en vesentlig del av dem bli stående i kirken i tillit til dens «liberalisme» og uvitende om at den er illusorisk. Med sine 85 % av presteembetene styrker dermed Menighetsfakultetet sin mulighet til gjennom statskirkens stadig mer effektive massemedia å fortsette påvirkningen «på bekjennelsens grunn»).

II. POSITIVT OG NEGATIVT I JESU LÆRE

- 1 Jeg innskrenker meg her til de «positive sider» som direkte angår spørsmålet om Jesus som etisk ideal. At det ubestridelig også fins verdier i Jesu teologi, dvs. at hans motsetningsfylte gudsoppfatning også inneholder ideer som har gitt positive impulser til religionsutviklingen, har jeg behandlet utførlig i *Idekampen i det bibelske gudsbilde*.
- 2 Kfr. *Idekampen*, s. 144, 243.
- 3 Jesu etiske lære og samtidig jødisk etikk stemte følgende i høy grad overens. Som eksempel på et jødisk skrift fra før Jesu tid som inneholder etiske tanker fullt på høyde med det beste i hans lære, nevner jeg *De 12 Patriarkers Testamenter*. Foreligger i en dansk overs. ved Benedikt Otzen (hft. 7 i serien *De Gammeltestamentlige Pseudepigrapher*, Kbh. 1974).

Kristen og jødisk etikk har senere utviklet seg i forskjellige retninger. En god framstilling av forskjellen er gitt av Andreas Simonsen i boken *Sentrale tanker i jødedommens etikk*, Kbh. 1975, norsk utg. 1977.
- 4 I Jesu munn kan forøvrig dette med å «elske sin neste som seg selv» bli ganske problematisk, i betraktning av at han tildels forkynte en selvforaktens og selvplageriets moral: Hans troende tilhengere skulle «hate sitt liv i denne verden» (Jh. 12:25) og eventuelt hogge

av seg en hånd eller en fot, eller rive et av sine øyne ut (Mrk. 9:43 — 47). Man må i alle fall konstatere at en *slik* måte å «elske seg selv» på har de kristne som regel funnet det formålstjenlig å praktisere mer på sin neste enn på seg selv.

- 5 *Henoks bok* (Første Enoksbog) foreligger i dansk overs. ved E. Hammershaimb som hft. 2 i serien *De Gammeltestamentlige Psevdepigrafer*, Kbh. 1956.
- 6 At bruk av slike skjellsord kunne betraktes som mere straffbart enn mord, var oppfatningen også hos rabbiniske kolleger av Jesus, kfr. H. L. Strack und P. Billerbeck: *Kommentar z. Neuen Testament aus Talmud und Midrasch* (München 1922), I, s. 282.
- 7 Det Norske Bibelselskaps NT-utgaver fra 1959 og 1975/78 forsøker å skjule dette ved å oversette det av Jesus forbudte skjellsordet i Mt. 5:22 med et annet ord der hvor han selv brukte det på sine motstandere, nemlig i Mt. 23:17.

III. JESU MENNESKESYN OG SAMFUNNSIDEAL

- 1 Om dualismens oppkomst og utvikling i den israelittiske religion og jødedommen, se *Idékampen*, særlig s. 48 flg.
- 2 Se *Dogmet om Jesus*, s. 78 flg.
- 3 Den rikes forbrytelse i Lukas' fortelling om «Den rike mann og Lazarus» (16:19 flg.) var *ikke* at han var rik og unnlot å selge sitt gods og gi pengene til de fattige. Hans synd ifølge Jesus var tydeligvis at han simpelthen brøt Moseloven ved å «lukke hånden for sin fattige bror» (5. Mos. 15:4 — 11). At Lazarus var en av Jesu troende tilhengere er også klart underforstått.

- 4 Her er følgelig et klart fellestrekk mellom den kristne dyrkelse av Jesus-autoriteten og den *ortodokse* stalinisme og marxisme-leninisme som stiller krav om en rett-troende førerdyrkelse av sine ideologiske autoriteter og nærmest setter dette som *betingelse for den sosiale oppreisning* (idet henholdsvis helvete og konsentrasjonsleiren venter den som motsetter seg autoritetsdyrkelsen — uansett sosial status).
- 5 Kfr. *Dogmet om Jesus*, s. 86 — 87. Se også note 8 nedenfor.
- 6 Jesus har tydeligvis ment at den rike — ved å akseptere Jesus — kunne sikre seg plass i himmelriket ved veldedighet. Sakkeus — som bl. a. hadde beriket seg ved pengeutpressing — kunne fortsette å være en rik mann også etter at Jesus hadde lovet ham «frelse», siden han forsikret at han ville bruke halvparten av sitt gods til fattigunderstøttelse (Lk. 19:2 flg.). Nikodemus og Josef fra Arimatea var to andre av hans økonomisk velstående tilhengere (Mt. 27:57, Jh. 3:1, 19:39). For Paulus var det som kjent en selvfølge at hans rike tilhengere beholdt sitt jordiske gods, ja, selv slavene ivret han for at de skulle beholde: enhver skulle «bli på sin plass», både herre og trell (1. Kor. 7:20). I troskap mot dette glade budskap for alle som samlet seg skatter *både* på jorden og i himmelen, sendte han endog selv en rømt slave tilbake til sin herre, rikmannen Filemon (brevet til F. vers 12).
- 7 Den «kristne sosialisme» bygger på et rent følelsesmessig grunnlag. Å gi den noen slags adekvat nytestamentlig begrunnelse vil være umulig. Enten unnlater kristen-sosialistene å legitimere sine standpunkter med bibelhenvisninger, eller de tyr til hardhendte omtolkninger og reduksjoner. (I boken «*Samtale om kristendom og sosialisme*», Oslo 1976, er det sterkt iøyne-

fallende at de deltakende «kristen-sosialister» ikke har sett seg tjent med i det hele tatt å anføre bibelske argumenter for sitt syn).

Et argument som har vært en del brukt er påstanden om at de første kristne skal ha levet i et slags eiendomsfellesskap, altså en form for «sosialisme» eller «kommunisme» (Ap. Gj. 4:32 flg.). Det blir endog hevdet at slagordet «privateiendom er tyveri» er kristent og ikke kommunistisk i sin opprinnelse, således av Jahn Eilert Lohne i *Kristendom og marxisme* (Oslo 1977), s. 103.

Dette er en stor misforståelse. Den faktiske situasjon for de første kristne var at en liten sammensveiset flokk av troende omkring apostlene, den første tid etter Jesu død og «Menneskesønnen»s antatte himmelfart, levde i en så intens forventning om hans nær forestående gjenkomst og verdens undergang at de fleste med lett hjerte kunne gi avkall på privat eiendom («du kan ingenting ta med deg»). Siden de samtidig oppfylte et gammelt bud i Moseloven (5. Mos. 15:4), delte de med hverandre etter behov, etter tydelig mønster av andre eskatologiske sekter på denne tid (essenerne, Dødehavs-sekten). Lohnes påstand om at denne første kristensekten praktiserte «dødsstraff» for brudd på eiendomsfellesskapet (ibid.) er grepet ut av luften. Apostelen Peter dømte den arme Ananias og hans kone til døden alene *fordi de hadde løyet*. De kristne i Ap. Gj. var tydelig nok klar over at Jesus ikke hadde pålagt dem noen plikt til eiendomsfellesskap, det framholdes at enhver etter ønske hadde *rett til å beholde sin eiendom* (Ap. Gj. 5:3 — 4). De skilte seg forøvrig skarpt fra en demokratisk sosialisme ved at menigheten var et rent *religiøst* begrunnet og sterkt *sektersk* fellesskap: det var bare de Jesus-troende man delte med, ikke utenforstående.

Som andre kristen-sosialister (og «kristne humanister») definerer Lohne kristendommen som «allmenn» *fordi*

«Guds kjærlighet» ikke med rimelighet kan betraktes som «en kjærlighet bare til noen, men til alle mennesker som en del av skaperverket». Han sier han gjør dette for at man ikke skal havne i «predestinasjonens elendighet» (ibid. s. 102). Med slike refleksjoner vil man kunne få «kristendommen» til å harmonere med nær sagt hvilken som helst ideologi. Man kan ikke definere den ut fra sine egne idealer om «Gud» og «hans kjærlighet», eller en moderne religiøs-etisk universalisme. «Kristendommen» er som ideologi uløselig knyttet til sine historiske forutsetninger i NT.

- 8 Det er følgelig en sterkt moderniserende overdrivelse å gjøre Jesus til en «inkarnasjon av evangeliet for de fattige, av kjærligheten til og solidariteten med de undertrykte, de foraktede, de forstøtte, de forkastede» (Helge Hognestad iflg. C. F. Engelstad, Aftenposten 28/9 78. — Jfr. note 3 under I ovenfor). Vi må se det faktum i øynene at Jesus iflg. alle pålitelige kilder bare erklærte sin solidaritet med *et lite utvalg* av samtidens enorme, undertrykte og forstøtte proletariat, sortert ut på grunnlag av sin troslydighet overfor Jesus. Som det heter i 4. Ezra: «La mengden gå til grunne, den er født til ingen nytte» (9:22), i samsvar med Thomas-evangeliets Jesus, som bare akter å frelse «en av tusen og to av til tusen»! (log. 24. Kfr. *Dogmet om Jesus* s. 86 — 87). Jesus har selvsagt ment noe helt tilsvarende med å si at «få er de som finner den trange port» og «få er utvalgte» (Mt. 7:14 og 22:14). Den som mener det er Matteus som helt på egen hånd har «reduisert» Jesus til en slik sekterist, må jeg bare stille mitt gamle spørsmål:

Fra hvilke kilder kjenner teologer anno 1978 Jesus langt bedre enn de forfattere som levde og åndet i hans eget miljø, og i hvis hender han selv i full tillit betrodde overleveringen av sine ord? Se min tilsvarende kritikk med adresse til Jacob Jervell, og av

Jervell selv «besvart» ved energisk å prøve å forhindre kritikkenes offentliggjørelse! (*Dogmet om Jesus* 4. utg., notene 63, 62 a og spesielt 94).

9 Se Michelet, Mowinckel, Messel: *Det Gamle Testamente, I. Loven eller De fem Mosebøker*, Oslo 1929, s. 154, note 20 b.

10 Det må overhodet holdes klart at Jesus har godtatt alle de bestemmelser i Moseloven som hadde gyldighet på hans tid og som han ikke konkret har forandret eller opphevet. Han opptrådte med angivelig fullmakt til å rette på det som han betraktet som de lovkyn-diges og skriftlærdes forandring eller tilpastning (ev. forfalskning) av Loven (jfr. Mrk. 7:9 — 13). At han på visse punkter gikk inn for å endre selve den sivil-rettslige justis, viser f. eks. Mt. 5:21 flg., hvor «rådet» og «domstolen» åpenbart sikter til de fungerende retts-instanser i datidens Israel (kfr. Strack u. Billerbeck: *ibid.*, se II, note 6 ovenfor). Det er da klart at man må forutsette en konkret opphevelse av bl. a. slave-lovene fra Jesu side, hvis han ikke hadde godkjent disse.

En pålitelig tradisjon om Jesu forhold til Moseloven er utvilsomt bevart hos datidens jødekristne sekt (hvis evangelieskrifter ikke har vært under innflytelse av Paulus' anti-lovforkynnelse). Om jødekristendommen se Hans-Joachim Schoeps: *Teologie und Geschichte des Judentums* Tüb. 1949, og *Das Judentum*, Bern og München 1964.

11 Det er grunn til å påpeke at Bibelselskapet bevisst for-skjønner bildet her ved å oversette ordet «slave» («trell») med «tjener», som jo betyr noe helt annet: en fri arbeidstaker. Hva angår Jesu ord er feil-oversettelsen konsekvent også i 1978-utgaven. Men i Paulus-brevene har man siden 1959 begynt å oversette korrekt (Tit. 2:9 har «tjener» i 1959, men «slave» i 1978).

Om konflikten i Jesu gudsbilde mellom forestillingen om henholdsvis guden som «herre» og mennesket som hans «trell» og guden som «far» og den troende som hans «sønn», se min bok *Idékampen*, s. 99 flg.

- 12 Kfr. Daniel-Rops: *Daglig liv i Palestina på Jesu tid* (Paris 1961, norsk utg. 1969, s. 98).

Jesu ord om at «himmelriket hører slike til» (Mt. 19:14) må sees i lys av dette og gir ikke noe belegg for at han var generelt «glad i barn». For Jesus var det lille barnet først og fremst et eksemplarisk forbilde for det voksne menneske på *den ydmyke underkastelse under autoriteten*, i likhet med slavens forhold til sin herre og sauens forhold til sin gjeter.

- 13 Se også note 6 ovenfor. En viss reaksjon på utfordringen: Plutselig kommer for første gang en åpenhjerret innrømmelse i *Kirke og Kultur* (universitetsteologenes organ, nr. 9, nov. 1978, s. 570) av at Paulus godkjente slaveriet. Vi må avvente det neste — atskillig tyngre — skritt: innrømmelsen av at Jesus gjorde det samme. Nærværende bok sendes selvsagt til tidsskriftet «til anmeldelse».

- 14 Kfr. Strack u. Billerbeck, samme verk I, s. 318.

- 15 Det ble heller ikke betraktet som ekteskapsbrudd eller «hor» om ektemannen hadde seksuell omgang med en ugift kvinne (neppe heller av Jesus). Kfr. Mowinckel m. fl.: *Det Gamle Testamente*, I, s. 150, note 14 a og s. 393, note 22. — Ang. flerkoneriet se note 20 nedenfor.

- 16 Kfr. Daniel-Rops, samme verk s. 103.

- 17 Beretningen om ekteskapsbrytersken er et sent innskudd i det på forhånd problematiske Johannes-evangelium (7:53 — 8:11). — Det ser ut til at den

gruppe «fariseere og skriftlærde» som opptrådte her, hellet til den oppfatning at dødsstraff var for hardt i disse tilfeller. De har imidlertid spurt Jesus om råd (i så fall en tidlig episode, fra den tid han var på talefot med fariseerne). Det framgår at de bøyde seg for hans syn uten diskusjon.

Det kvinnekriminerende i straffen (idet også kvinnens mannlige partner var skyldig til dødsstraff, 3. Mos. 20:10) ligger i at ektemannen, i motsetning til hustruen, hadde rett til å ha seksuelle forhold også med andre. Det var mannens *eiendomsrett* til henne hun hadde krenket.

- 18 La oss se på hva en av Aftenpostens kvinnelige predikanter nylig har klart å få ut av Jesu besøk hos søstrene i Betania (Aftp. 2/9 1978, såvidt jeg forstår med alminnelig tilslutning fra våre kvinnelige teologer iflg. presten Anne Berit Stensaker i NRK's «Kirken og tiden» 21/9 78). At en kvinne fikk lov til å sitte ved føttene til rabbi fra Nazareth og lytte til hans undervisning, er ifølge generalsekretær Lita Hjertholm: «et radikalt oppgjør med datidens religiøse kvinnesyn og kjønnsrollemønster»!

Det er ikke bare Aftenposten som stiller beskjedne kunnskapskrav til sine teologiske lederskribenter. Det som her foregikk i huset til Martha og Maria — og som våre kvinnelige teologer i sin desperasjon nærmest utlegger som Marias ordinasjon til prest — var ikke det minste oppsiktsvekkende på Jesu tid. Talmud foreskrev — og dette hadde klar gyldighet den gang — at enhver mann var pliktig til «å undervise sin datter i Toraen». (Kfr. Daniel-Rops, samme verk s. 89 og 100). At kvinnene ikke på samme måte som mennene var *forpliktet* etter loven til å delta i Tora-undervisningen (dvs. religionsundervisningen) endrer ikke dette, for hun hadde rett til det, og kunne ta mot privatundervisning av hvem hun måtte ønske, og som var skikket til det. Rabbi fra Nazareth opptrådte

følgelig her som ordinær Tora-lærer i et privat hjem. Den tilfredshet han ga uttrykk for overfor Marias interesse for religionsundervisningen blir altså av våre kvinnelige teologer framholdt som et «radikalt oppgjør» med tidens kvinnesyn og kjønnsrollemønster. Her blir det dessverre smått bevendt med «radikalismen» og «oppgjøret».

Dette er det sørgelige resultat av at kirkens teologiske menn i århundrer har tvunget kvinnene til å sitte tause ved sine føtter og la seg undervise i deres hankjønns-teologi. Etter denne indoktrinering består selve deres «frigjøring og selvstendighet», som Lita Hjertholm taler om, i at de «skal få lov til å tro på Jesus Kristus, Guds sønn, vår Herre. Du er kalt til å tjene ham med ditt navn, Martha og Maria og du og jeg». Dette har landets største avis makt til å få kvinner til å si på sin teologiske lederplass anno 1978.

Kvinnenes «frigjøring og selvstendighet» skulle etter dette bestå i at de — av mannen og hans hankjønns-gud! — «får lov til» å dyrke en mann som «Gud» og «Frelser», en mann fra Antikkens verden som klart aksepterte at kvinnen både teologisk og sosialt var et laverestående vesen enn mannen, med sterkt reduserte rettigheter og roller!

Dette gjelder altså en mann hvis «fysiske» far ifølge kirken er identisk med selve «himmelens og jordens skaper». Våre kvinnelige teologer bør nu se åpent i øynene at kristendommens «Gud», ved sin konfesjonelt fastslåtte *besvangring av Jesu mor, dermed framtrer som en hankjønns-gud i ordets rent seksuelle betydning*. De later ennå ikke til å være klar over selv dette.

- 19 Om Bibelens og kristendommens «Gud» som mannsperson, hankjønnsvesen sml. mine bøker *Idékampen*, s. 23 flg., s. 84 flg., *Dogmet om Jesus*, s. 49 — 68, *Er kristendommen en fare for verdensfreden?*, s. 31, s. 56 — 58.

Om bl. a. kvinnens stilling i Antikken forøvrig, se den meget leseverdige og temperamentsfulle bok av Elizabeth Gould Davis: *The first Sex* (Penguin Books, New York 1972). Kvinnens friere forhold i særlig Hellas og Rom (kanskje noe overdimensjonert av EGD, s. 186 flg.) har selvsagt sammenheng med at gresk-romersk mytologi i motsetning til monoteismens jødedom hadde kvinnelige skytsgudinner. — Ved Maria-dyrkelsen fikk senere en stor del av de kristne tilfredsstilt behovet for en kvinnelig guddom.

20 Polygamiet ble i jødedommen først opphevet i det 10. årh., kfr. art. «Monogamie» i *Jüdisches Lexikon*, Berlin 1928.

21 Her sitert etter en oversettelse av Søren Giversen: *Thomas-evangeliet*, Kbh. 1959, s. 139. — Forestillingen om den guddommelige og evige verden som konstitusjonelt mannlig og om at kvinnen i egenskap av kvinne ikke hadde del i den, var alminnelig utbredt i senjødedom og urkristendom. — Henv. til paralleller hos G. Strecker: *Das Judenchristentum in den Pseudoklementinen* (1958), s. 155 flg.

22 Dels for ikke å la Jesus og Paulus krenke kvinnene for sterkt, og gi dem inntrykk av å beholde noe av seg selv også i «Guds rike», dels for ikke å forstyrre Bibelleserens kirkeskapte tro på at den eneste «Guds sønn» var den eksklusivt jomfrufødte Jesus, forfalsker Det Norske Bibelselskap også her stadig teksten ved å skrive «Guds barn» der hvor grunnteksten har hankjønnsuttrykket «Guds sønner» (Mt. 5:9, 5:45, Lk. 20:36, Jh. 12:36, Rom. 8:14, 9:26, Gal. 3:26, 4:5, jfr. Heb. 2:10, 12:7).

Det er mer enn tyve år siden jeg i en Oslo-avis påviste disse forfalskninger. Den jødiske betydning av gudssønn-begrepet som fromhetstitel på Jesu tid redegjorde jeg deretter for i et eget kapitel i *Idékampen*

(s. 128 — 137) og påtalte forfalskningene påny i *Dogmet om Jesus* (note 25). Men de har fortsatt ufortrødent i Bibelselskapets utgaver fra 1959, 1975 og 1978.

Som en pussighet nevner jeg at det første synlige resultat av denne min påtale, er at Jacob Jervell — tyve år etter at han leste mitt kapitel om gudssønn-titelen — som den første teolog her til lands omsider gir sine troende lesere stort sett korrekt orientering om dette begrep. Men til Bibelselskapets forfalskning forholder han seg taus. (J. Jervell: *Ingen har større kjærlighet*, Oslo 1978, s. 19 flg.).

- 23 Kfr. *Dogmet om Jesus*, særlig s. 40 — 44.
- 24 Om sammenhengen mellom kristendommen og anti-semittismen, se *Dogmet om Jesus*, s. 114 — 122.
- 25 En oppfatning fra den gamle, såkalte «liberale teologi» om at Jesus både sa og mente at «Guds rike er inne i dere» (Lk. 17:21) og dermed ga det en rent «åndelig» eller etisk dimensjon, lever sitt liv fremdeles, noe bl. a. debatten etter dette foredrag viste. Tolkningen er klart uholdbar, også fordi disse ordene er henvendt til *fariseerne* som iflg. Jesus hadde alt annet enn «Guds rike inni seg»: de var «fulle av dødningsben og allslags urenheter» (Mt. 23:27). Betydningen vil være:
Når Gudsriket kommer, vil det plutselig åpenbares «midt mellom dere», uventet og overraskende som lynet (her brukt av Jesus selv som illustrasjon, Lk. 17:24). Med andre ord: det kommer som «en tyv om natten» (Mt. 24:43 — 44), som en sjokkerende begivenhet, en katastrofe, som syndfloden, som kom mens de «spiste og drakk, kjøpte og solgte» (Lk. 17:26 — 30).
- 26 Domsscenen i Mt. 25:31 — 46 kan ikke tolkes som noe unntak fra det nytestamentlige krav om underkastelse under Jesu autoritet (kfr. *Dogmet om Jesus*,

s. 108. — Annerledes i *Idékampen*, s. 205, hvor jeg følgelig har endret syn). Siden uttrykket «mine minste brødre» (vers 40) må sikte til de Jesus-troende, er her ingen avvikelse fra det ideologiske mønster i Jesu lære forøvrig.

27 Se foran s. 30 flg. Note 21 ovenfor.

28 Den presteutdannede Stalin hadde som sitt Jesus-ideal den proletariske diktator som hersket ved hjelp av en ideologisk lydige elite etter å ha latt herskere og undertrykte bytte roller (kfr. fortellingen om Den rike mann og Lazarus og Jesu apostlers maktposisjoner i Gudsriket, Mt. 19:28).

Hitlers Jesus-ideal var utvilsomt føreren, frelseren og despoten som ut fra sitt krav om ideologisk ensretting og underkastelse befalte å «slakte ned sine fiender» — i første rekke jøder — og «kaste dem i ildovnen» (Mt. 8:12, Lk. 19:27). — Ang. Hitlers kristne bakgrunn, se *Dogmet om Jesus*, s. 228, note 45.

«Det verk Jesus hadde påbegynt, men ikke hadde kunnet føre til ende, ville han, Hitler, fullføre», J. C. Fest: *Hitler*, norsk utg. Oslo 1973, s. 209.

De to herostratisk berømte diktatorer i det 20. århundres Europa kan følgelig — som de dødsfiender de var — ses som to av de mest framtrepende personlige eksponenter for kristendommens «avmytologiserte» dualisme (kfr. *Dogmet om Jesus*, s. 131 — 134). Det er denne livsfarlige dualismen som deretter har forsterket seg voldsommere enn noensinne på dette internasjonale, storpolitiske plan ved historiens skarpeste og farligste splittelse av den «kristne verden» i øst-vest-konflikten. Nærmere i avsnitt 7 nedenfor, og forøvrig i min bok «*Er kristendommen en fare for verdensfreden?* (1977).

29 Om hvorledes oldtidens militaristiske og imperialistiske diktatorer og despoter satte sitt preg på den

bibelske mytologi og teologi og bestemte vesentlige trekk i Jahvé-figuren, særlig fordi Israels profeter oppfattet og framstillet dem som gudens redskaper til straff for folkets synder, se *Idékampen*, særlig s. 35 flg. Disse forestillinger ble overtatt av Jesus (sml. også *Dogmet om Jesus*, bl. a. s. 54 — 55).

30 Også her feilaktig oversatt av Bibelselskapet med «Guds barn», og i samme hensikt som påpekt i note 22 ovenfor.

31 Fordi det avslører kirkens faretruende makt over norske massemedia — en makt som bl. a. fungerer slik at teologer og andre kristne medarbeidere i en stor del av avisene i praksis gis fullmakt til å *sensurstemple kristendomskritikk i bokform* — gir jeg litt statistikk om denne bokens skjebne i norsk presse inntil 1 år etter utgivelsen (kilde: Norske Argus). Det må tas i betraktning at *Er kristendommen en fare for verdensfreden?* i det nevnte år er den eneste *kristendoms-kritiske* bok utkommet i Norge under en ellers massiv styrtflom av kristen propaganda gjennom presse, kringkasting og forlag, og at den behandler et så almen-menneskelig og livsviktig problem som verdenskrigsfaren og spørsmålet om en årsakssammenheng mellom kristendommens voldsteologi og historieoppfating og den kulminerende splittelse og selvmorderiske militarisme som preger det 20. århundres kristne kultursamfunn:

Ca. 160 norske aviser fikk boken til anmeldelse. I tillegg ble også 60 av de største pr. brev anmodet om å ta inn på normal måte en kort, nøytral notis med bokens tittel. I alt har ca. 20 aviser anmeldt den. Forøvrig har ca. 15 hatt et leserbrev hvor boken er omtalt, og ca. 10 en kort notis. Altså total taushet i ca. 70 % av pressen (utgjør hovedsakelig den såkalte «borgerlige eller «ikke-sosialistiske» del av den). Spesielt om Oslo-avisene: Anmeldelse og fyldig informasjon om boken i Arbeiderbladet, forøvrig god orientering i

Verdens Gang. Nationen og Dagbladet har hatt en kort notis og et leserbrev hver (sistnevnte under spalten «Kort og godt»). Aftenposten og Morgenbladet har hatt en kort notis hver. Aftenpostens teologiske kulturredaktør Finn Jor har påny etter samråd med sine kirkelige medarbeidere sagt uttrykkelig nei til anmeldelse og annen omtale. Dette er samme behandling som han har gitt forfatterens bok *Dogmet om Jesus, Hvor mannen fra Nazareth tok feil* (visstnok eneste norske monografi om Jesu feiltakelser, 13 000 ekspl. i 1978). Samtidig har Aftenposten gjentatte ganger bragt innlegg og leserbrev som etterlyser, eller hevder det ikke foreligger, litteratur som påviser negative eller skadelige følger av den kristne indoktrinering. — (Interessant er at noen aviser har sitert fra boken uten kildeangivelse). — De to Oslo-aviser som har troende kristne redaktører: Vårt Land og SV-organet Ny Tid, har avslått enhver omtale av boken, også i notiser. — NRK: et intervju ang. boken i Ungdommens Radioavis i nov. 77. — Til sist nevnes at bare *en* av landets teologer — som er dens fremste adressater — har kommentert boken i norsk presse (lederartikkel i et indremisjonsblad, imøtegåelse avslått fordi bladet ikke skal være noe «debatt-organ»). Til belysning av denne situasjon i norsk kulturdebatt, se også *Dogmet om Jesus*, note 1.

- 32 Dette betyr at den norske grunnlovs § 2 er i strid med disse erklæringer, idet den pålegger foreldre som står i statskirken, å utsette sine barn for slik indoktrinering. Siden den samtidig pålegger disse foreldre å innmelde barna som medlemmer av kirkens ideologiske organisasjon, vil jeg hevde at grunnlovens § 2 også oppfordrer til brudd på menneskerettighetserklæringens art. 20, p. 2, som forbyr slikt påtvunget medlemskap. Ifølge prinsipp 1 i barnerettighetserklæringen har barnet krav på de samme rettigheter — følgelig også etter art. 20 — som det voksne menneske.

Av Andreas Edwien er tidligere utkommet:

Idékampen i det bibelske gudsbilde

Jesu forkynnelse i åndshistorisk lys

(1958)

Hvis den ikke skaper et liknende røre hos oss i dag som Harnacks bok for et halvt hundre år siden, skyldes det at forfatteren ikke er en berømt teologisk professor . . . Men Edwiens bok er ikke av dem teologene kan trekke på skuldrene av . . . Metodisk og vitenskapelig står hans tolkning etter mitt skjønn vesentlig sterkere enn den klassisk liberale . . . fra kirkelig synspunkt en «farlig» bok. Men de som vil være sjelesørgere i vår tid har ikke lov til å lukke øynene for dens utfordring av engstelse for å komme i anfektelse.

Professor dr. theol. *Ragnar Leivestad*
i Aftenpostens kronikk.

Skal tro om ikke dette verk er det dyktigste og mest intelligente forsøk som hertillands har vært gjort på å komme kirkelig kristendom til livs via dens historiske kilder? . . . en effektiv motgift mot vår kompakte selvfølgelighetsfølelse.

Dr. theol. & philos. *Per Lønning*
i Morgenposten.

. . . en ny vej til forståelse af visse modsigelser i Jesu forkyndelse. Man følger med spænding udviklingen gennem bogens 279 store sider . . . virkelig skrevet af en mand, der ser på stoffet med friske øjne.

Professor dr. phil. *Søren Holm*
i Berlingske Tidenes kronikk.

Den norske religionshistoriker har skrevet en opsigtsvækkende bog . . . indlader sig på en kritisk analyse af et tabu.
Politikens kronikk.

Rekommenderas varmt till var och en, som framför et religiöst önsktänkande sätter sökandet efter och respekten för den historiska sanningen.

Religion och Kultur.

Den er skrevet slik at uhyre mange vil kunne lese den og ha det fulle utbytte av den.

Norsk Skuleblad.

Innb. kr. 75,—.

I hovedkomm. hos JOHAN GRUNDT TANUM FORLAG

Av samme forfatter

KIRKENS DOGMER OM JESU NATURLOV- STRIDIGE FØDSEL OG OPPSTANDELSE

Memorandum til de teologiske fakulteter:

Sannhet eller usannhet?

(1962)

Resymé: Kirkens postulater om at Jesus ved sin fødsel og død brøt naturens lover, er ikke trosspørsmål, men rent historiske spørsmål som bare kan besvares på grunnlag av historisk forskning. Sannhetsspørsmålet er ikke likegyldig, men tvert om fundamentalt, og det kan *ikke* omgås ved en «symbolsk tolkning». De teologiske fakulteter bærer framfor alle bevisbyrden. At de ikke har oppfylt den, betyr at det her foreligger forskningsresultater som beviser at dogmene ikke taler sant. Fakultetene må derfor nå forelegge disse resultater for kirken og henstille til den å bøye seg for den historiske sannhet.

En henvendelse av dette slaget krever selvsagt et svar — som også vil bli gitt.

Dekanus ved Det Teologiske Menighetsfakultet.

En debatt er vi selvsagt interessert i . . .

Dekanus ved Universitetets teologiske fakultet.

. . . påpeker skarpt hovedspørsmålet . . . tetter igjen noen velbrukte smutthuller . . . teologene har plikt til å svare.

Professor dr. theol. *Alv Kragerud* i Morgenbladet.

Det er velgørende at saken formuleres enkelt og klart i en let læst pjece.

Information.

(Henvendelsen er fremdeles ikke besvart av de teologiske fakulteter)

(Kan bestilles fra forfatteren mot kr. 7,— i frimerker)

Av samme forfatter

Dogmet om Jesus

HVOR MANNEN FRA NAZARETH TOK FEIL

(Kommentarer til første utgave)

Din megen lærdom driver deg til vanvidd, fikk en ikke ukjent apostel slengt i fjeset da han forsvarte sin tro. Når jeg finner det nødvendig å rette samme anklage mot Andreas Edwien, får han trøste seg med at han er i godt selskap. Paulus fra Tarsus var ingen ignorant. — — «Dogmet om Jesus er en tragedie . . . et rystende vitnesbyrd . . .

Pastor Sverre Riisøen i Verdens Gang

Den er glimrende skrevet. Man leser og rives med og får en estetisk opplevelse. Inntil man plutselig blir sittende med de store spørsmålstejn: Hva er dette for djevleskap? Har mannen rett i at kristendom er overspent og hysterisk førerkultus? At kristne driver ideologisk terror under Guds og Jesu ledelse? At nazi-pogromen var en naturlig konsekvens av kirkens propaganda? Man stanser, forarges, får lyst til å rope og skrike: Hva pokker er det mannen finner på? . . . Edwiens bok kan vel være litterært behagelig, men den er rent menneskelig og livssynsmessig en nesten brutal vekker . . . mange vil kunne rives ut av en selvsikker trosposisjon gjennom denne boken.

Erling Kayser i Bergens Tidende

Philip Houms angrep på kirken var stridt. Andreas Edwiens er stridere. Meget stridere. Houms ble framført med forholdsvis gode sakkunnskaper. Edwiens er lærd.

Dagen

. . . en meget interessant bok, en tankevekker for både troende, tvilende og nektende. — — Boka anbefales til alle for selvstudium og som julegave til alle statskristne.

S. Hindal i Arbeiderbladet

Etter lesningen har man følelsen av at man sitter med 230 siders sprengstoff i hendene. Den er en åpen utfordring til både ortodokse og liberale teologer, og den bevisbyrde som påligger dem når det gjelder postulatene om Jesus. De norske teologer er med Edwiens bok stilt overfor en oppgave de bør påta seg.

Stort.repr. Sverre Løberg i Sosialistisk Perspektiv

PAX FORLAG

Forts. neste side

Ennå fins det midler til å kvele uønskede meninger. Ett av de farligste, og det mest brukte, er det vi med to ord kan kalle: *fortielsesens sensur*. — — Mens to store Københavner-aviser bragte anmeldelser i form av helsides artikler, har kirkelig orienterte aviser og tidsskrifter her hjemme nektet å omtale boken, ja, mer enn det. flere har gått til annonseboikott. Heller ikke aviser som Aftenposten og Morgenbladet har funnet den verdig til omtale . . . Men at også NRK deltar i denne fortielsen finner vi alarmerende.

Orientering (redaksjonelt)

Beryktet er tilfellet med Andreas Edwiens bok *Dogmet om Jesus* som for en del år siden ble nektet omtale i radioens bokkronikk, fordi en framtreddende kristen teolog ikke anbefalte den, da han uttalte seg som konsulent. Her valgte altså NRK å la en kirkens mann sette seg til doms over en religionskritisk bok — som eneste dommer! Ville man ha drømt om å la en ateist avgjøre skjebnen til en religiøs bok?

Progr.sekr. Haagen Ringnes i Arbeiderbladet

Det kan neppe herske tvil om at en av de største forbannelser som har herjet Europas historie, er vår trang til å oppstille den ufeilbarlige autoritet, «åpenbaringen», den allvitende, den feilfrie og uantastelige «sannhet», grundoktrinene som ingen må angripe, betvile eller diskutere . . . I dag — med vår tekniserte bestialitet — er saken mer brennaktuell og mer livsfarlig enn noen gang før . . . De ufeilbarlige autoriteter og «grunn sannheter» kan koste oss livet . . .

Svakheten ved de fleste religionskristiske bøker er at de bare går halvveis til verks . . . Edwiens bok «Dogmet om Jesus» er radikal i ordets virkelige mening, den går til bunns, til kilden, til roten. Den er lidenskapelig, klar og modig. Den er usedvanlig spennende og oppfriskende lesning. Den er et legemiddel mot tidens frykteligste sykdom: angsten for — og mistilliten til — vårt eget intellekt . . . en gjennomført nyansert og overveiet tenkning, skrevet med sjelden klarhet . . . konsentrert av boken: «Det er på tide at man nu innrømmer Rabbi Joschua fra Nazareth den selvfølgelige menneskerettighet å ha rett i noe og urett i annet!» . . . boken har gyldighet og rekkevidde langt utenfor det felt den beveger seg på. «Dogmet om Jesus» er en sober, ærlig og dypt alvorlig bok, som både intellektuelt og moralsk rager høyt over det nivå de fleste Jesus-forskere befinner seg på.

Jens Bjørneboe i Vi som elsket Amerika

En pax-bok — kr. 37,—. 4. utg.: 13 000.

Av samme forfatter

Er kristendommen en fare for verdensfreden?

(1977)

Fra de første anmeldelser:

Det er en dypt alvorlig bok som må skape uro hos enhver som tør tenke.

Olav Karlsen i Demokraten.

Stikk i strid med utbredt oppfatning av kristendommen som en fredsfremmende faktor, hevder religionskritikeren Andreas Edwien at den er en fare for verdensfreden. Påstanden er like drøy som den er oppsiktsvekkende . . .

Odd Kvaal Pedersen i Stavanger Aftenblad.

For de fleste er dette totalt ukjente problemstillinger, men det må gis et svar!

T. Tollefsen i Aust-Agder Blad.

Det er ikke noe veloppdragent spørsmål religionshistorikeren Andreas Edwien stiller i sin siste bok «Er kristendommen en fare for verdensfreden?». Slike spørsmål tier man helst med i det gode selskap. Men Edwien ikke bare spør, han svarer også: kristendommen står for en krigs- og voldsteologi som også teologene nå må ta et oppgjør med. Og det er mot fører-ideologien og Jesusdyrkelsen at angrepet må rettes.

Verdens Gang (Åse Kolberg).

Denne boka bør bli tatt alvorlig både blant kristne og ikke-kristne. Rustningsvanviddet truer med å utslette både menneskene og de etiske idealer vi roser oss av. Enhver bør spørre seg selv hvordan det kan skje, og hva som kan gjøres før det er for sent.

A. H. A. i Hadeland.

Virkelig skremmende blir dette når vi tenker over at denne «voldsideologien» er statsreligion i ledende vestlige nasjoner, og at man, som i Norge, blir indoktrinert med dens holdninger hver dag gjennom massemedia . . . Andreas Edwiens styrke er at han bruker et språk folk kan forstå . . . er han blitt en betydelig kraft i den norske kulturdebatten, en kraft vi hadde vært langt fattigere foruten.

Petter Mejlænder i Arbeiderbladet

I kommisjon hos Human-Etisk Fylkeslag i Vestfold. —
Kr. 16,— hos bokhandlerne (distribusjon: Forlagsentralen).

21/9-84 Adm

D
232
E

D.-mag

2.ex.

Edwien, Andreas:
Jesus i konflikt med
menneskerettighetene
Lånetid: 1 måned

ØSTFOLD
FYLKESBIBLIOTEK

A/L BIBLIOTEKSENTRALEN - OSLO

Art. nr. 4008

«Men hva hv

Depotbiblioteket

... Men i høst
en ny sjokkopplevels
gudsbegrep og Jesu f
fremstillinger, så gjen
av et så utstrakt litt
med materialet at de
vitenskapelig står har

93sd 22 944

stærkere enn den klas
... den aktuelle versjon
av «hvem Jesus var og hva kirken har gjort ham til» ...
mer radikal enn både rasjonalismens og Bultmanns ... kom
mer til å møte en nokså samlet teologisk front mot seg ...
Men prestere og teologiske studenter bør lese den med alvor,
og etterpå gjøre seg klart hvorfor de fremdeles (i hoved-
saken) holder fast ved den kirkelige bekjennelse — om de
gjør det. — — Når vi ikke gir ham vår tilslutning skyldes det
en tro. Ikke en bedre innsikt og solidere lærdom. Men hva
hviler denne vår tro på? Hva kan vi egentlig svare ... ?

Professor dr. theol. Ragnar Leivestad i Aften-
posten og Lofotposten om Andreas Edwiens
bok Idékampen i det bibelske gudsbilde.
Jesu forkynnelse i åndshistorisk lys (1958).

Andreas Edwien våget å gjøre det som mange av oss
følte som en tvingende nødvendighet: Å ta et endelig opp-
gjør med intoleransen, autoritetsdyrkelsen, voldstenden-
sene, livsfiendtligheten og verdensflukten i kristendommen,
som ennå legger en klam hånd over store deler av men-
neskeheten. Få steder finner vi så mye kulturelt vrakgods,
endog presentert som livsessens, som her. Nettopp derfor
vekker den til opprør, derfor er det så mange som gir opp,
motstanden blir for massiv og uoverkommelig. Edwien er
blant de få som har klart å føre opprøret i pennen, og lyk-
kes. Han hadde den nødvendige kampgløden, utholden-
heten og — ikke minst — innsikten.

Petter Mejlænder i Arbeiderbladet i en an-
meldelse av Er kristendommen en fare for
verdensfreden? (1977).

22

MEMBER OF THE
FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION
UNITED STATES DEPARTMENT OF JUSTICE
WASHINGTON, D. C.